

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jan Kohl

Svoboda projevu náboženství na školách

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Svoboda projevu náboženství na školách vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 17. května 2021

.....

Jan Kohl

Poděkování

Velmi děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Maximu Tomoszkovi, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a cenné rady, které mi při zpracovávání mé práce poskytl. Dále patří velký dík mé rodině, která mi byla největší oporou při psaní této práce.

Obsah

Úvod	6
1 Právní zakotvení svobody náboženského vyznání.....	8
1.1 Mezinárodní dokumenty	8
1.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv	9
1.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	10
1.1.3 Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství a víře	11
1.2 Mezinárodní dokumenty na Evropské úrovni	11
1.2.1 Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	11
1.2.2 Listina základních práv Evropské unie	12
1.3 Vnitrostátní úprava v České republice	13
1.3.1 Listina základních práv a svobod.....	13
1.3.2 Vyučování na školách dle školského zákona ve spojení se zákonem o církvích a náboženských společnostech	15
2 Sekulární stát.....	16
2.1 Sekularismus.....	16
2.2 Laicismus a laický stát.....	17
2.3 Konfesně neutrální stát	18
3 Omezení práva svobody náboženského vyznání na školách.....	20
3.1 Omezení na základě zákona	20
3.1.1 Dle Listiny základních práv a svobod	20
3.1.2 Dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.....	21
3.2 Legitimní cíl.....	21
3.2.1 Ochrana veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku.....	21
3.2.2 Ochrana zdraví.....	22
3.2.3 Ochrana morálky (mravnosti)	23
3.2.4 Ochrana práv a svobod druhých	23

3.2.5	Prostor pro uvážení	24
3.3	Diskriminace z důvodu náboženské víry	26
3.3.1	Přímá diskriminace.....	27
3.3.2	Nepřímá diskriminace	28
3.4	Školní řád.....	29
3.5	Politický projev vs. náboženský projev ve škole.....	31
3.5.1	Islám jako náboženství nikoli ideologie.....	31
3.5.2	Omezení politického projevu ve škole	32
4	Šátková kauza v České republice	35
4.1	Skutkový stav	35
4.2	Řízení před soudem prvního stupně	35
4.3	Řízení před soudem druhého stupně.....	36
4.3.1	Ochrana morálky jako legitimní cíl.....	38
4.4	Řízení před dovolacím soudem.....	39
4.5	Aktuální stav.....	40
5	Srovnání přístupu k náboženským symbolům na školách v Německu.....	41
5.1	Případ krucifix v Bavorsku	41
5.2	Případ šátku v Bádensko-Württembersku	42
5.3	Případ zákazu šátků v Severním Porýní-Vestfálsku	42
5.4	Zákaz zahalování tváře	43
6	Zákonná úprava zahalování de lege ferenda v ČR.....	44
	Závěr.....	47

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám svobodou náboženského projevu především na středních a základních státních školách a její možnou regulací. Možná oprávnění ředitele školy omezit projev náboženství ve škole mezi tyto regulace bezpochyby patří. Pro zpracování tohoto tématu mě inspiroval případ Ahmednuur Ayan Jamaalové proti střední zdravotnické škole, která byla dle žalobkyně diskriminována pro projev svého náboženství tím, že jí bylo odepřeno nosit muslimský šátek v prostorách školy a tím jí bylo upřeno její právo na vzdělání. Tento případ mě zaujal především z důvodu, že se jedná o vůbec první podobný případ v České republice řešený na toto téma. Tomuto případu byl poskytnut vcelku široký mediální prostor, který využilo ke svému zviditelnění mnoho proti islámským skupin v ČR.

Práce je rozdělena do celkem šesti kapitol. Metodou práce je analýza výše zmíněného případu po skutkové a právní stránce a následná aplikace právních norem a judikatury ke zodpovězení nejdůležitějších sporných otázek.

Nezbytným prvním krokem je analýza současného právního zakotvení svobody náboženského vyznání ve světě a v Evropě a následně v České republice. Pro pochopení souvislostí a principů vnímání náboženské svobody v kontextu současného mezinárodního, evropského a českého práva bude nezbytné definovat a porovnat pojmy jako sekulární, laický a konfesně neutrální stát.

V dalším kroku se zaměřuji na možnosti omezení práva svobody náboženského vyznání na školách na základě zákona, a to dle Listiny základních práv a svobod a dle Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Významné jsou v této souvislosti mezinárodně uznávané legitimní cíle, pro něž je případně možné právo na svobodu náboženství omezit. Ke každému legitimnímu cíli dohledám judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.

Neoprávněné a dostatečně nezdůvodněné omezení projevu náboženství či neoprávněné použití rozdílného přístupu k věřícím rozdílných náboženství či konfesí spadá do kategorie diskriminace z důvodu náboženství. Nutným následujícím krokem v mé práci bude objasnění rozdílů mezi přímou a nepřímou diskriminací.

Krátce se věnuji i srovnání právní úpravy svobody politického a náboženského projevu ve škole.

Rozkrytí kauzy Ahmednuur Ayan Jamaalové proti střední zdravotnické škole se neobejde bez analýzy možných oprávnění ředitele školy v této oblasti, zejména možností omezení či zákazu určitých prvků oblečení prostřednictvím školního řádu. Je zde „školní řád“ dostatečným právním základem pro omezení náboženského projevu?

Postupně se budu chronologicky zabývat celým průběhem soudního procesu v rámci šátkové kauzy Ahmednuur Ayan Jamaalové proti SZŠ, zejména se zaměřím na legitimní cíl ochrany morálky, na základě kterého škola trvala na zákazu nošení pokrývky hlavy v prostorách školy. Zmíním i argumenty protistran a aktuální stav celé kauzy. Na tuto kauzu aplikuji vědomosti získané během studia materiálů při psaní této práce.

Protože německá právní kultura je historicky velmi blízká českému chápání práva, dohledám a srovnám přístupy k náboženským symbolům na školách v různých částech Spolkové republiky Německo a navazující judikatuře Spolkového ústavního soudu Německa.

Nakonec se pokusím o rozbor důvodové zprávy a předkladatelem uváděných legitimních cílů k Návrhu novely zákona č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích, který by měl nově zakázat zahalování na veřejném prostranství nebo ve veřejně přístupných objektech. Tento návrh aktuálně čeká na projednání v Poslanecké sněmovně ČR.

Tato diplomová práce ve vztahu k České republice vychází z účinné právní úpravy do 1.1.2021.

Vzhledem k dané problematice jsem si tedy vytyčil tylo **výzkumné otázky**, na které se v rámci své diplomové práce pokusím najít odpovědi:

1. Dle jakých zásad je v České republice v ústavní rovině přistupováno k omezování náboženského projevu?
2. Které cíle jsou legitimní k omezení náboženského projevu?
3. Jak se projevuje přímá a nepřímá diskriminace ve vztahu k omezení náboženského projevu?
4. Je školní řád dostatečným právním základem pro omezení náboženského projevu?
5. Požívá svoboda politického projevu na půdě školy podobné ochrany jako svoboda projevu náboženství?

1 Právní zakotvení svobody náboženského vyznání

Následující kapitola bude věnována právnímu zakotvení a vymezení svobody náboženského vyznání. Nejprve se zaměřím na úpravu mezinárodním právem a příslušnými mezinárodními smlouvami. V rámci mezinárodní úpravy se budu zvláště zabývat také úpravou na základě evropských dokumentů. Nakonec budu věnovat svou pozornost vnitrostátní úpravě v České republice.

1.1 Mezinárodní dokumenty

Myšlenky zakotvení lidských práv na mezinárodní úrovni se začaly více objevovat v průběhu a s koncem druhé světové války. Následky fašistického a nacistického režimu ukázaly na potřebnost úpravy lidských práv na mezinárodní úrovni v obecnější rovině a nutnost neponechat úpravu lidských práv pouze ve vnitřní pravomoci jednotlivých států. Hlavní osobou, která prosazovala tyto myšlenky byl prezident Spojených států amerických Franklin Delano Roosevelt. Roosevelt ve svých představách navazoval na myšlenky svého předchůdce prezidenta Woodrowa Wilsona, který stejně jako on hledal vizi uspořádání světa po skončení 1. (respektive 2.) světové války. Dále se inspiroval myšlenkami britského spisovatele Herberta George Wellse, který se snažil prosadit vytvoření mezinárodní listiny lidských práv. V rámci nového uspořádání pokládal F. D. Roosevelt za nezbytné uznání tzv. čtyř svobod. Jednalo se o svobodu projevu, **svobodu náboženského vyznání**, svobody od nedostatku (svobody od hladu) a nakonec také svobody od strachu. 6. ledna roku 1941 prezident F. D. Roosevelt promlouval o těchto čtyřech svobodách v památném projevu k americkému kongresu, kdy mimo jiné zdůraznil, že mezinárodní ochrana lidských práv odpovídá bezpečnostním zájmům nejen samotných Spojených států amerických, ale celého světa.¹ Čtyři Rooseveltovi svobody byly následně 14. srpna 1941 promítnuty do Atlantické charty, ve které společně prezident Roosevelt a premiér Spojeného království Winston Churchill garantovali tyto čtyři svobody spolu s dalšími doplněnými právy souvisejícími s hospodářskou prosperitou, jako byly: rovný přístup k surovinám, společné zlepšování sociálních podmínek na celém světě, svoboda plavby po volných mořích a oceánech a právo všech národů si zvolit formu vlády, pod níž chtějí žít.²

Vůbec první mezinárodní smlouvou, která uznává lidská práva náležející každému jednotlivci, byl zakládající statut Organizace spojených národů, Charta OSN ze dne 24. října 1945. V tomto dokumentu je zmíněn cíl podporovat a posilovat úctu k lidským právům a základním

---

¹ Forsythe, David P. *Human Rights in International Relations (Themes in International Relations)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 35.

² Veselý, Zdeněk. *Světová politika 20. století v dokumentech: 1900-1945 / Vybral a uspořádal Zdeněk Veselý*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. s. 259.

svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo **náboženství**.³ Garance základních práv však postrádá konkrétnější závazky jednotlivých států, neboť se jedná o velmi obecnou proklamaci. O tuto výslednou nekonkrétní podobu se zasloužil nejvíce tlak států latinské Ameriky a některých nevládních organizací.⁴ Konkrétní úpravy se lidská práva dočkala až o tři roky později dne 10. prosince 1948, kdy Valné shromáždění Organizace spojených národů schválilo Všeobecnou deklaraci lidských práv.

1.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Deklarace obsahuje celkem 30 článků, ve kterých doporučuje státům, jaká práva mají svým občanům zaručit. Z tohoto důvodu se jedná o dokument právně nezávazný. To ovšem nic nemění na jeho velikém dopadu na budoucí vývoj lidských práv, kdy tato Deklarace byla zdrojem pro tvorbu dalších mezinárodních smluv a ústav jednotlivých států.⁵ Dle čl. 2 odst. 1 Deklarace má každý všechna práva a všechny svobody stanovené samotnou Deklarací, a to bez rozdílu rasy, barvy, pohlaví, jazyka, **náboženství**, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.⁶ Svoboda náboženského vyznání je následně upravena v čl. 18 Deklarace. Svoboda vyznání je v něm upravena ve třech následujících kategoriích. První část zaručuje **svobodu myšlení, svědomí a náboženství**. Spojeny jsou tyto svobody dohromady z důvodu jejich vnitřní souvislosti, protože představují jediný způsob, jak si může člověk vytvářet vlastní názor na svět a společnost.⁷ Tyto svobody v první zmíněné kategorii označujeme jako tzv. **forum internum**. Jedná se o svobody absolutní, protože je nelze omezit pro žádný ospravedlnitelný důvod. Při jejich ochraně se jedná o respektování „vnitřního“ rozměru těchto práv, který vylučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Tato práva v důsledku jejich absolutního charakteru není proto možné omezovat zákonem.⁸ Do druhé kategorie patří právo každého **svobodně se rozhodnout, zda změní své náboženství nebo víru**. Předchozí dvě popsané kategorie není v zásadě problém pro stát zaručit. Třetí a poslední kategorií jsou práva člověka **projevovat své náboženství a víru navenek**. Náboženství a víru lze projevovat vyučováním, prováděním náboženských úkonů nebo zachováním obřadů. Tyto projevy náboženského vyznání se souhrnně označují jako **forum externum**.⁹ Omezit je lze dle čl. 29 odst. 2 Deklarace pouze zákonem a výhradně za účelem

³ Charta Organizace spojených národů ze dne 24.10.1945, kapitola I. čl. 1 odst. 3.

⁴ Zemanová, Štěpánka. *Lidská dimenze mezinárodní politiky*. Praha: Oeconomica, 2004, s. 59.

⁵ Tuláček, Jan. *Člověk a lidská práva*. Praha: Albatros, 1992, s. 29-30.

⁶ Kohoutová, Jana. *Člověk a lidská práva (dokumenty OSN k lidským právům)*. Praha: Horizont, 1969, s. 8, překlad Všeobecné deklarace lidských práv

⁷ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: Luboš Marek, 2008, s. 39

⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/98 ze dne 1. ledna 2000, čl. III

⁹ ALFREDSSON, Gudmundur, EIDE, Asbjørn. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Cambridge MA: Kluwer Law International, 1999, s. 379

zajištění práv a svobod ostatních lidí (aby bylo vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a všeobecného blaha v demokratické společnosti).

1.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Komise pro lidská práva byla pověřena Valným shromážděním Organizace spojených národů k dalšímu rozpracování základních práv, a to tak, aby základní standard lidských práv pro každého jednotlivce byl ukotven již v podobě právně závazné konvence. Nakonec došlo k vytvoření dvou mezinárodních smluv. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a dále Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Ratifikace těchto dokumentů byla dovršena až roku 1976, kdy vstoupily v platnost. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech se oproti paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech vyznačuje zejména svou „tvrdou“ striktní závaznou povahou, pro níž je označován někdy také „hard law“. Nad přísným kontrolním mechanismem dohlíží Výbor pro lidská práva.¹⁰

Svobodě myšlení, svědomí a náboženství se věnuje (stejně jako ve Všeobecné deklaraci) čl. 18 Paktu o občanských a politických právech. V odst. 1 je garantováno každému svobodně vyznávat nebo přijmout náboženství veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováním obřadů a vyučováním. Dále nikdo nesmí být dle odst. 2 podroben donucení s cílem narušit svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby. Projev náboženského vyznání je dle odst. 3 možné podrobit takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných. V posledním odstavci je smluvním státům uložena povinnost respektovat svobodu rodičů nebo poručníků zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků. Úprava je tedy velmi inspirována v původním znění obsaženém ve Všeobecné deklaraci lidských práv.¹¹ Rozdíl je ale vidět již v odst. 2, kde je nově zakotven zákaz do práva zasahovat a narušovat ho. Oproti Deklaraci se tak nejedná jen o garantované právo, ale také o závazek státu do práva jednotlivce nezasahovat. Tento závazek státu je dále v čl. 27 Paktu dále rozveden, kdy zakazuje státům upírat náboženským menšinám projev svého vlastního náboženství.

---

¹⁰ WATZAL Ludwig, *Menchenrechte Dokumente und Deklarationen*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004, s. 14-15

¹¹ Vyhláška č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10.5.1976, čl. 18

1.1.3 Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství a víře

Tuto deklaraci zmiňují zejména z důvodu, že se jedná o dokument, který se zcela zabývá pouze svobodou náboženství. Tato Deklarace byla vyhlášena Valným shromážděním OSN v roce 1981. Kromě preambule obsahuje dalších 8 článků. Deklarace vychází z obsahu Všeobecné deklarace a Paktu, kdy na tyto dokumenty sama odkazuje a dále tyto dokumenty rozvádí více dopodrobna. Avšak, jak je uvedeno v článku 8, tyto dokumenty nenahrazuje a práva v těchto dokumentech uvedená nemůže zúžit. Deklarace je svou povahou nezávazná, avšak i tak určuje minimální rozsah ochrany náboženské svobody. Za zmínku stojí např. čl. 3 Deklarace, ve kterém je odsouzeno rozlišování mezi lidskými bytostmi z důvodu náboženství či víry, kdy taková diskriminace představuje urážku lidské důstojnosti a popření zásad Charty OSN a je překážkou přátelských a mírových vztahů mezi národy.¹²

1.2 Mezinárodní dokumenty na Evropské úrovni

Ochraně náboženského vyznání věnuji speciální podkapitolu zaměřenou na ochranu v rámci mezinárodních dokumentů na evropské úrovni, a to zejména z důvodu, že se domnívám, že v Evropě je tato úprava nejpropracovanější a přímo dopadá na právní řád v České republice. Dva nejdůležitější dokumenty, které bychom neměli opomenout, jsou Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod (Úmluva) a dále Listina základních práv Evropské unie (Listina).

1.2.1 Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva byla členskými státy Rady Evropy podepsána v Římě 4. listopadu 1950. Česká republika Úmluvu podepsala 21. února 1991 a následně ji ratifikovala 18. března 1992, publikována je pod Sdělením č. 209/1992 Sb. Jedná se o nejvýznamnější lidskoprávní dokument na evropském kontinentu a blízkém východě. Stala se hlavním pilířem, od kterého se následně odvíjela i úprava v rámci Evropské unie.¹³ Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zakotvena v čl. 9 Úmluvy. Úprava je velmi podobná s již uváděnou úpravou obsaženou v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. Jedinec dle Úmluvy má právo projevat své náboženství sám nebo společně s ostatními, a to bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. Tato svoboda projevu náboženského vyznání, potažmo přesvědčení, může podléhat pouze takovým omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany

---

¹² FLÉGL, Vladimír. *Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarací*. Praha: Spektrum, 1990, s. 185-188

¹³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 210

veřejného pořádku, zdraví, morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.¹⁴ O způsobech a možných omezeních náboženského vyznání (forum externum) na půdě škol budu pojednávat dále v této práci.

1.2.2 Listina základních práv Evropské unie

Posledním mezinárodním lidskoprávním dokumentem, který si představíme je Listina základních práv Evropské unie. Nejprve byla Listina vyhlášena ve dne 7. září 2000 jako politická deklarace nejvyšších evropských institucí: Evropského parlamentu, Evropské Rady a Komise. Došlo tak k prozatímnímu nezávaznému zakotvení práv a svobod jednotlivců na komunitární a unijní úrovni tzv. „European Bill of Rights“. Ve vzoru české systematiky v ústavním pořádku a vztahu české Ústavy a Listiny došlo k nešťastně zvolené změně názvu v českém překladu. Původní název Listiny EU zněl Charta základních práv a svobod Evropské unie z originálního anglického označení Charter of Fundamental Rights of the EU.¹⁵

Závaznosti se Listina ZP EU dočkala až v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy. Smlouva o Evropské unii odkazuje v článku 6 na upravenou Listinu ZP EU v přepracovaném znění ze dne 12. prosince 2007. Zároveň dává Listině stejnou právní sílu, jakou má Smlouva o EU a Smlouva o fungování EU. V odst. 2 a 3 dále Smlouva o EU odkazuje na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv, kdy Unie jako celek prohlašuje, že přistupuje k Úmluvě a že základní práva, která jsou zaručena Úmluvou, tvoří obecné zásady práva Unie.¹⁶ Samotná ratifikace Lisabonské smlouvy však nebyla nikterak jednoduchým procesem. Česká republika ratifikovala Lisabonskou smlouvu jako úplně poslední ze všech zemí EU. Na návrh Senátu byla Smlouva dvakrát během roku 2009 přezkoumávána Ústavním soudem. Ani jednou Ústavní soud neshledal namítaný rozpor Smlouvy s ústavním pořádkem České republiky a dále Ústavní soud ve svém nálezu zdůraznil, že Lisabonská smlouva je smlouvou mezinárodní povahy a Ústava ČR je stále normou nejvyšší právní síly.¹⁷ Během projednávání druhého nálezu Ústavním soudem řešil ještě prezident Václav Klaus vyjednání výjimky a přistoupení k protokolu č. 30, který náležel Velké Británii a Polsku. Důvodem byla obava dopadu Listiny ZP EU na problematiku Benešových dekretů. Řešit tuto otázku však bylo již velmi pozdě a na změnu ve Smlouvách již nebyl prostor.

---

¹⁴ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 9

¹⁵ ŠÍŠKOVÁ, Dimenze ochrany lidských práv..., s. 201

¹⁶ Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník Evropské unie 2016/C 202/1, svazek 59 ze dne 7. června 2016.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008, druhé projednání viz nález ústavního soudu Pl.ÚS 29/09 ze dne 3. 11. 2009

Přistoupení k protokolu 30 nakonec bylo provedeno pouze formou prohlášení č. 53, které se nikdy nestalo právně závazným. Lisabonská smlouva nakonec vstoupila v platnost až 1. 12. 2009.¹⁸

Svoboda náboženského vyznání je upravena v čl. 10 Listiny naprosto obsahově totožně jako je tomu v Úmluvě. Listina však oproti Úmluvě zakotvuje v odst. 2 právo odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu svědomí, a to v souladu s vnitrostátními zákony, které dále výkon tohoto práva upravují. Tato formulace je promítnutím závěrů obsažených v první každoroční zprávě o stavu lidských práv, která je pravidelně zveřejňována Výborem Evropského parlamentu na základě rezoluce Evropského parlamentu z roku 1991.¹⁹ Omezení práva náboženského vyznání je upraveno obecně v čl. 52, kdy jakékoli omezení musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Zároveň musí omezení splňovat zásady proporcionality, tedy musí se jednat o omezení nezbytná a odpovídající cílům obecného zájmu EU nebo potřebě a ochraně práv a svobod druhých osob.

1.3 Vnitrostátní úprava v České republice

V této podkapitole budeme procházet právní řád České republiky počínaje Listinou základních práv a svobod, pokračujíc promítnutím úpravy v zákoně o církvích a náboženských společnostech a návazností na úpravu diskriminace v antidiskriminačním zákoně.

1.3.1 Listina základních práv a svobod

Hlavním předpokladem náboženské svobody je ideologicky a nábožensky neutrální stát. Tento závazek státu nalezneme již v čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Stát musí respektovat náboženskou pluralitu a žádné náboženství nesmí diskriminovat nebo zvýhodňovat na úkor náboženství ostatních.²⁰ O neutralitě státu si povíme více ve druhé kapitole. Dále je svoboda náboženského vyznání upravena v čl. 15 a čl. 16.

Čl. 15 Listiny zaručuje **forum internum**, tedy svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Dále každý může své náboženství nebo víru volně změnit anebo být bez náboženského vyznání. Myšlení je pojmem nejširším, jenž vyjadřuje činnost člověka, který získává a utváří a zpracovává informace o vnějším světě. Svědomí oproti tomu je užším pojmem, který vyznačuje individuální schopnost jedince porovnávat konkrétní morální pravidla a hodnoty, která nemusí být nutně náboženského charakteru. Typickým příkladem je možnost odmítnutí povinné vojenské služby z důvodu vnitřního vyhraněného svědomí odsuzující násilný vojenský konflikt – pacifismus. Náboženství, vyznání a víra neznámá pouze pozitivní vztah a přesvědčení člověka k metafyzické realitě, tedy Bohu, božstvu, nadpřirozené síle. Tyto pojmy je zapotřebí vykládat širěji a také

---

¹⁸ FIALA, Petr a kol., *Evropská unie*. 3. aktualizované, rozšířené a doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, s. 210-218

¹⁹ ŠIŠKOVÁ, Dimenze ochrany lidských práv, s. 209

²⁰ KLÍMA, Karel. *Encyklopedie ústavního práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 643

v negativním smyslu, kdy i ateismus je projevem náboženského vyznání, kdy je postoj k víře v nadpřirozeno v zásadě negativní.²¹

Čl. 16 v odst. 1 Listiny zakotvuje právo na svobodný projev náboženského přesvědčení. Jedná se tedy o rozvedení předchozího čl. 15 a s ním spojeného principu svobody svědomí a myšlení. Dotýká se konkrétní formy projevu jednotlivce. Projevovat své náboženství je zaručeno Listinou všem bez rozdílu státní příslušnosti. Náboženství nebo **víru lze projevovat** dle následujícího demonstrativního výčtu buď sám nebo společně s jinými, **soukromě nebo veřejně**, bohoslužbou, vyučováním náboženskými úkony nebo zachováním obřadu. Projevovat náboženství veřejně bohoslužbou, soukromým nebo veřejným obřadem a vyučováním označujeme jako tzv. přímý projev náboženského přesvědčení a jako takový je dále upraven prováděcími právními předpisy. Pouze však do té míry, dokud se jedná o organizované sdružení osob za účelem společného vyznání. Prováděcím právním předpisem je zde především zákon č. 3/2002 Sb. (zákon o církvích a náboženských společnostech). Jedná se o speciální normu vůči úpravě práva na shromáždění ve smyslu čl. 20 Listiny. Dle odst. 3 čl. 16 Listiny zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách viz níže v bodě věnovaném zákonu o církvích a školskému zákonu a vyučování na školách.²² V odst. 4 čl. 16 následně nalezneme tzv. omezující klauzuli, neboť práva dle čl. 16 nejsou oproti právům v čl. 15 absolutní, ale lze je za určitých splněných podmínek omezit na základě zákona. Musí se jednat o opatření nezbytná, jejichž účelem je ochrana veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých. V tomto lze sledovat značnou inspiraci v mezinárodních dokumentech citovaných již výše. Omezení základního práva nelze chápat jako samotný cíl. Jedná se pouze o jakýsi prostředek k nejširšímu uplatnění všech práv a hodnot obsažených v ústavním pořádku. Takovéto **omezení základního práva musí být vykládáno restriktivně**, jako **výjimka z pravidla**. Při soudním přezkumu takového omezení je **přezkum založen na ověření přiměřenosti** (proporcionality) **mezi použitými prostředky** zasahujícími do základního práva **a sledovaným cílem**, který je ústavně relevantní. Ústavní soud zkoumá ve třech krocích následující parametry daného omezení. Nejprve se jedná o vhodnost zvoleného prostředku k dosažení požadovaného cíle, následovaný zkoumáním nezbytnosti (potřebnosti) omezení základního práva, a nakonec Ústavní soud poměřuje proti sobě stojící hodnoty a základní práva a hledá optimální řešení jejich kolize.²³

---

²¹ JÄGER, Petr. In WÄGNEROVÄ, Eliška. LANGÄŠEK, Tomáš. ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 373 (čl. 15 Listiny).

²² KLÍMA, Karel a kol. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Aleš Čeněk, 2009, s. 1087-1088 (čl. 16 Listiny).

²³ JÄGER, Petr. In WÄGNEROVÄ, Eliška. a kol. *Listina ...* s. 411 (čl. 16 Listiny).

1.3.2 Vyučování na školách dle školského zákona ve spojení se zákonem o církvích a náboženských společnostech

Vyučování jako projev náboženského vyznání na školách lze rozdělit do základních dvou kategorií. Vyučování dle čl. 16 odst. 1 a odst. 3 Listiny.

Vyučování dle odst. 1 čl. 16 Listiny rozvádí a dále omezuje v souladu s odst. 4 čl. 16 Listiny zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon, ve znění pozdějších předpisů) a to v § 8 odst. 6. Oprávnění zřizovat církevní školy tedy mají registrované církve a náboženské společnosti, kterým toto oprávnění je přiznáno dle § 7 odst. 1 písm. d) zákona č. 3/2002 Sb. (zákon o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů). Dále také každá registrovaná církev a náboženská společnost je dle § 6 odst. 3 písm. a) zákona o církevních a náboženských společnostech způsobilá vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách a bohosloveckých fakultách. Nejčastěji se jedná o teologické a bohoslovecké fakulty v souladu se zákonem č. 111/1998 Sb. (zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů). Pro registrovanou církev jako zřizovatele církevní školy je následně při financování provozu naprosto stěžejní, že jako zřizovatel má nárok na finanční prostředky přímo vyhrazené ze státního rozpočtu dle § 160 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 162 odst. 1 a 2 školského zákona. Oproti tomu ostatní právnické osoby, mezi které lze zahrnout také neregistrované církve s oprávněním zřizovat církevní školy, jsou v tomto smyslu odkázány pouze na finanční prostředky z dotací dle zákona č. 306/1999 Sb. o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, ve znění pozdějších předpisů. Rozdělení dotací a následnou kontrolu jejich využití provádí Krajský úřad.²⁴

Vyučovat na státních školách dle čl. 16 odst. 3 Listiny mohou ty registrované církve, kterým k tomuto je přiznáno zvláštní právo dle v § 7 odst. 1 písm. a) zákona o církvích a náboženských společnostech za splnění dalších podmínek dle § 15 školského zákona. Vyučovat náboženství tak lze na základních a středních školách zřizovaných státem, krajem, obcí či svazkem obcí. Vyučovat náboženství lze pouze jako nepovinný předmět a pouze za předpokladu, že o tento předmět projeví zájem alespoň 7 žáků. Žáci mohou být z vícero různých ročníků či dokonce různých škol nejvýše však do celkové výše 30 žáků.²⁵

Formám a zákonným náležitostem vyučování na školách se tato práce dále věnovat nebude, neboť se tato práce zaměřuje především na projev náboženství jednotlivce ve škole a jeho možným omezením. Vyučování na školách pokládám ale za jeden z aspektů projevu náboženství, a proto jsem samotnému vyučování a zákonnému zakotvení věnoval tuto krátkou podkapitolu.

²⁴ KATZOVÁ, Pavla, *Školský zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s. 2008. s. 37–38

²⁵ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. s. 1090 (čl. 16 Listiny).

2 Sekulární stát

Jak bylo již naznačeno v bodě 1.3.1 této diplomové práce, následující kapitola se bude zabývat hlavním základem předpokladu náboženské svobody ve státě. Při studování tohoto tématu jsem se setkal v souvislosti s pojmem sekulární stát s různými pojmy na první pohled totožného významu. V této kapitole si tedy přesněji definujeme a vysvětlíme pojmy, které bývají nejčastěji zmiňovány ve spojení s náboženskou neutralitou. Jedná se zejména o: sekularismus, sekulární stát, laicismus, laický stát a v neposlední řadě tzv. konfesní neutralitu. Tyto pojmy bývají mnohdy ve veřejném prostoru zaměňovány a bývá jim mylně připisován stejný význam.

2.1 Sekularismus

Historicky docházelo ve vztahu mezi státem a církví ke značnému vývoji. Tento vztah se neustále měnil, kdy docházelo k čím dál tím silnějšímu posilování role státu oproti roli církve. Tento vliv se zvyšoval právě na úkor vlivu církve a stát se tak ve vztahu k církvi stával čím dál tím silnějším partnerem. Stát se tedy stával čím dál tím více sekulárním.²⁶ Sekularismus tedy stojí za vznikem novodobých jednotných a suverénních států, kdy došlo k oddělení politického řádu od duchovně-náboženských kořenů a jeho postavení na světských základech a hodnotách. Počátky tohoto procesu oddělení lze spatřovat již v tzv. období boje o investituru v letech 1057-1122. Předmětem sporu byla pravomoc dosazování církevních hodnostářů, kdy do této doby byli tyto hodnostáři dosazováni do svých funkcí panovníky. Tento spor vyústil až přijetím Wormského konkordátu, kdy nadále došlo mezi duchovenstvem a světskou mocí ke kompromisu a politický řád se vydal vlastní sekulární cestou. Dalším milníkem pro formování státu v dnešním pojetí byl církevní rozkol během 16. století, kdy byla nevratně poškozena církevní jednota. Výsledkem byla myšlenka náboženské tolerance prosazovaná osvícenstvím. Na osvícenské myšlenky následně navazovala francouzská revoluce. V 19. století celý proces vyvrcholil prosazováním národnostní otázky tedy státu bez náboženství.²⁷

Vliv náboženství na politický život slábl především v důsledku šíření liberální kultury a liberálních názorů. Tento proces lze tedy označovat i jako tzv. **liberální sekularismus**. Předmětem liberálního sekularismu však rozhodně nejsou tendence antináboženské. Jde především o to náboženství náležitě vymezit a určit mu jeho sféru a roli. To souvisí i s podstatou **liberální kultury**, kdy rozlišujeme **veřejnou sféru života**, regulovanou obecně platnými normami a podřízené politické autoritě, a **sféru soukromé**, kde mohou lidé jednat dle libosti. Svoboda

---

²⁶ EVANS, John. Government support of the church in the modern era. *Journal of Law and Religion*. 1998-1999, Vol. 13, č. 2, s. 517 Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/1051483?seq=1#metadata_info_tab_contents>

²⁷ LÉBLOVÁ, Marta. *Církev, sekularizace, nacionalismus: první vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek, 2009, s. 14

jednotlivce v soukromé sféře je tedy zaručena a státu není umožněno zasahovat do této privátní sféry. Výsledkem je, že **náboženství je vyhrazena pouze soukromá sféra a veřejný život je přenechán organizaci na ryze sekulárním základě**. Ve vztahu k náboženství tak můžeme hovořit o určité formě privatizace náboženství, které zavedlo příčinu k definitivnímu rozlišení mezi veřejným a soukromým, tedy mezi politikou a náboženstvím.²⁸ **Obsahovým protikladem** k pojmu sekularismus je **fundamentalismus**. Ve fundamentalismu náboženství **žádné rozlišení soukromé a veřejné sféry** nezná. Fundamentalisté vidí náboženství jako soubor zásadních a neměnných principů, které diktují nejen individuální chování, ale také organizaci společenského, ekonomického a politického života.²⁹

2.2 Laicismus a laický stát

Pojem laicismus použil poprvé francouzský pedagog a politik Ferdinand Buisson v souvislosti s kampaní za zrušení výuky náboženství na státních školách. Roku 1905 byl přijat zákon o odluce církve a státu, čímž došlo prosazení zásad laicimu na zákonné úrovni. Od roku 1946 má Francie laicismus výslovně zakotven ve své Ústavě.³⁰ Tyto pojmy jsou nejčastěji skloňovány právě v souvislosti s Francií. Slovo laický znamená neodborný, světský, necírkevní. Slovním spojením laický stát tedy získáváme **stát neutrální pouze nábožensky, ale nikoli ideologicky**. To by potom znamenalo, že laický stát je stát založený spíše na ideologii ateismu, která je prezentována jako ideologie státní.³¹ Ve Francii tedy lze na laicismus nahlížet jako na „nepřátelskou odluku státu a církve“.³²

Ústavní soud České republiky použil pojem laický stát následovně:

„Česká republika je založena na principu laického státu. Podle čl. 2 odst. 1 Listiny je totiž stát založen na demokratických hodnotách a "nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání." Je tedy zřejmé, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tzn. především nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů. Z citovaného článku dále vyplývá, že stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání.“³³

Dle Ústavního soudu je tedy úlohou státu akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus a nikoli proti náboženství brojit a náboženství potlačovat. Dle Ústavního soudu církve a náboženské společnosti existují nezávisle na státním útvaru, neodvozují svoji moc od moci státní

²⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vydání. Překlad: MASOPUST, Zdeněk. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2005, s. 282-283

²⁹ Tamtéž, s. 284

³⁰ *Laický stát* [online]. Iuridicum: Encyklopedie o právu, 16. 11. 2010 [cit. 20. března 2021]. Dostupné na <http://iuridicum.pecina.cz/w/Laick%C3%BD_st%C3%A1t>

³¹ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Neutralita, sekularizmus a laický stát. *Acta Iuridica Olomouciensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 75.

³² JÄGER, Petr. In WÄGNEROVÄ, Eliška. a kol. *Listina ...* s. 416 (čl. 16 Listiny).

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 6/02. čl. IV. odst. 2.

a církevní právo není součástí práva státu.³⁴ **Myšlenka liberálního právního státu** totiž vychází z toho, že stát má omezovat svoje státní zásahy a vliv pouze na takové případy, kdy je to nezbytné a kdy to jednoznačně koresponduje s veřejným zájmem.³⁵ Dle Ústavního soudu má pojem laický stát zjevně odlišný význam, než jak je aplikován např. ve Francii. Vrat'me se ještě tedy k jádru pojmu laický stát. Laik je osoba, která není kazatelem ani knězem z povolání. Přeneseně tedy laik znamená neodborník. Ústavní soud tedy zřejmě tento pojem chtěl užít jako opak k pojmu státu, který je výlučně navázán a upřednostňuje některou určitou konfesi nebo ideologii, tedy stát konfesijní. Vhodnějším pojmem, který vystihuje právní výklad vyřčený Ústavním soudem je místo užití pojmu laický stát, **stát tzv. konfesně neutrální nebo též světský**. Pojem laický stát je z tohoto důvodu v těchto souvislostech lepší raději nepoužívat.³⁶

2.3 Konfesně neutrální stát

Dle Ústavního soudu je Ústřední princip konfesně neutrálního státu realizován kooperačním modelem vztahu státu a církví a vzájemnou nezávislostí.³⁷ Ústavní soud tak napravil ne příliš přesně zvolené předchozí označení laický stát. Konfesní neutralita je garantována, dle již zmíněného čl. 2 odst. 1 Listiny. V tomto uvedeném ustanovení je promítnut také princip **plurální demokracie**, který představuje zákaz státu být vázán na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání. Pro každý konkrétní případ tedy stát aplikuje z jeho pohledu správné řešení, to ovšem neznamená, že se toto řešení nemůže v konkrétním případě o nějakou ideologii opírat. Definování takové ideologie nesmí ale pocházet předem přímo od státu.³⁸ V zákonné rovině je dále konfesní neutralita rozvedena v § 4 odst. 2 zákona o církvích a náboženských společnostech, kde je stanoveno, že stát, kraje a obce nemohou provádět náboženskou nebo protináboženskou činnost. Pro konfesně neutrální stát je charakteristické, že se neváže na žádnou konkrétní víru. Zároveň zastává rovný přístup ke všem uznaným náboženským konfesím. Tento pojem nelze zaměnit s odlukou státu a církví. Odluka státu a církví je pouze jednou z forem konfesní neutrality. Oproti státům, které jsou od církví odloučeny, existují také právě tzv. kooperační státy, které s církvemi a náboženskými společnostmi spolupracují v otázkách obecného prospěchu, např. v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče a ochrany kulturního dědictví. **Svoboda náboženského vyznání** v sobě subsumuje (dle výše uvedeného § 4 odst. 2 zákona o církvích) jak **závazek státu negativní**, tedy příkaz zdržet se zásahů do sféry náboženského vyznání náboženských projevů, tak také v sobě zahrnuje **pozitivní závazek** státu, kdy je stát povinen zajistit odpovídající podmínky pro výkon této

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06. Bod 8.

³⁵ Tamtéž bod 9.

³⁶ TRETERA, Jirí Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 17.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 9/07. Bod 93.

³⁸ FILIP, JAN. *Ústavní právo České republiky I. díl. Základní pojmy a instituty Ústavní základy ČR*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2004. s. 204

náboženské svobody. V rozporu se zásadou konfesně neutrálního státu není pozitivní spolupráce státu s církvemi a náboženskými společnostmi nebo jejich podporou. V konfesně neutrálním státu tak nejsou vyloučena daňová zvýhodnění církví a náboženských společností, podpora školství, spolupráce v oblasti kultury, zdravotnictví, sociálních věcí apod. Stejně tak se mohou představitelé veřejné moci účastnit náboženských obřadů (např. zádušní mše v Chrámu sv. Víta a jiné mimořádné bohoslužby) a představitelé církví se účastní událostí organizovaných veřejnou mocí (požehnání duchovního při zahájení stavby).³⁹

Závěrem bych chtěl shrnout kategorizaci zmíněných pojmů v této kapitole a jejich významovou souvislost a odlišnost. **Sekularizace** je liberálně demokratickou ideologií, jejímž předmětem je rozdělení náboženského projevu ve veřejné a soukromé sféře. **Sekulární stát** nemusí být nutně konfesně neutrální. Typickým příkladem je totalitní československý stát (Československá socialistická republika), který jistě byl sekulární, laický, nebyl však rozhodně neutrální.⁴⁰ V určitých případech se tak v rámci sekulárního státu můžeme zároveň setkat i s tzv. **laicismem** a z něj plynoucím **laickým státem**, tedy ještě přísnější formou sekularismu, který odmítá tolerovat náboženské projevy mimo soukromý prostor jednotlivce, což je zásadní rozdíl oproti **konfesní neutralitě**.⁴¹

Oproti tomu Česká republika je založena na zásadě konfesní neutrality, kdy stát není hodnotově vázán na žádnou ideologii, ani na náboženské vyznání. V rámci konfesní neutrality stát s církvemi a náboženskými společnostmi aktivně spolupracuje. **Konfesní neutralita není cílem, ale jedná se o prostředek, kterým lze dosáhnout svobody náboženského vyznání.** Cílem konfesní neutrality státu není tedy vytlačení náboženství mimo veřejný prostor, ale umožnit co nejširší míru svobody vyznání a tím uznat hodnotu náboženství coby základního lidského dobra. Tato neutralita nepředstavuje stejnou míru nepřátelství vůči všem náboženstvím, ale ba naopak poskytnutí co největšího prostoru svobody. Tím, že je stát od náboženských společenství oddělen, zaručuje svobodu jejich působení.⁴²

---

³⁹ KRÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 55-59. (§ 4)

⁴⁰ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Neutralita, sekularizmus a laický stát. *Acta Iuridica Olomouciensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 73.

⁴¹ Tamtéž s. 59

⁴² KRÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 41.

3 Omezení práva svobody náboženského vyznání na školách

V následující kapitole si přiblížíme konkrétní možnosti státu, jak může regulovat projev náboženského vyznání. Dále konkretizují nejdůležitější podmínky, jaké musí toto omezení splňovat, aby bylo v souladu Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a dalších navazujících právních předpisů. Vysvětlím právní povahu školního řádu ve vztahu nahlížení Úmluvy a Listiny. Dále se pokusím definovat a rozebrat sledované legitimní cíle státu, ospravedlňující konkrétní zásahy do náboženského projevu. V návaznosti na to rozeberu téma možné diskriminace v souvislosti s omezením náboženského vyznání. Na závěr provedu srovnání omezení náboženského projevu a politického projevu v našem právním řádu.

Jak již bylo uvedeno výše (v kapitole 1.), konkrétní omezující klauzule náboženského vyznání je uvedena v čl. 16 odst. 4 Listiny a čl. 9 odst. Úmluvy.

3.1 Omezení na základě zákona

Stanovení podmínky omezení na základě zákona je Listinou a Úmluvou chápáno odlišně. V této podkapitole popíšu, v čem jsou spatřovány odlišnosti.

3.1.1 Dle Listiny základních práv a svobod

Listina připouští omezení náboženského vyznání v čl. 4 odst. 2 a čl. 16 odst. 4 výhradně formou zákona, nikoli právními předpisy nižší právní síly, ani jinými prameny práva či individuálním soudním rozhodnutím. Jakékoli arbitrární omezení je vyloučeno. Nestačí tedy ani zákonné procesní vymezení „mantinelů“ diskrece státního orgánu, ale **zákon musí takovéto podmínky přímo jasně vymezit**. Z toho také vyplývá, že zákonodárce není oprávněn delegovat tuto pravomoc na jiné orgány. Omezení na základě zákona je předpokladem pro vysokou úroveň právní jistoty, srozumitelnosti a předvídatelnosti pro konkrétní nositele základního práva.⁴³ Ovšem Ústavní soud se také vyslovil, že nikoli ve všech případech, kdy ústavně právní normy odkazují na zákon, je vyloučena bližší úprava předpisy nižší právní síly. Je tak tomu ale pouze tehdy, kdy ústavní zákon takovou úpravu vyhrazuje výslovně pouze zákonu (např. článek 4 odst. 3 Listiny). Normativní akty nižší právní síly mohou tedy na základě zákona a v jeho mezích vydávat i ministerstva a jiné správní úřady, jsou-li k tomu zmocněny zákonem.⁴⁴ **Podzákoným předpisem lze tedy blíže konkretizovat ustanovení, které je v základních rysech dáno již zákonem**. Opačný závěr, který by požadoval stanovení jakékoli povinnosti přímo a výhradně zákonem, by zjevně vedl k absurdním důsledkům, a to k popření smyslu sekundární a v některých případech i primární normotvorby. Takové nařízení musí být vydáno oprávněným subjektem,

⁴³ JÄGER, Petr. In WÄGNEROVÁ, Eliška. a kol. *Listina ...* s. 412 (čl. 16 Listiny).

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 1996, sp. zn. III. ÚS 105/95, právní věta

nemůže zasahovat do věcí vyhrazených zákonu a dále musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard (tedy otevřen prostor pro sféru nařízení)⁴⁵.

3.1.2 Dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Dle čl. 9 odst. 2 Úmluvy může svoboda náboženského vyznání podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony. Oproti výkladu dle Listiny však pojem zákon nezastává v Úmluvě stejný význam. Pro pochopení tohoto rozkolu se musíme podívat do autentického znění Úmluvy, kterým je pouze anglická a francouzská verze. V anglickém znění je uvedeno v čl. 9 odst. 2 Úmluvy „prescribed by law“ oproti tomu francouzské znění pracuje se spojením „prévue par la loi“. Anglický termín lze přeložit spíše jako „právo“, neboť zákon je v angličtině označen termínem „statue“ nebo „the law“. Ve francouzštině se oproti tomu termín „la loi“ odpovídá zákonu a právo je označeno termínem „droit“. Na první pohled je tedy český překlad spíše odrazem francouzského znění.⁴⁶ Evropský soud však ve své judikatuře vykládá pojem právo více materiálně. K omezení základního práva tak **postačují i právní předpisy nižší právní síly** a obecné normativní akty vydané profesními organizacemi nebo také směrnice prorektora univerzity zveřejněná ve věstníku univerzity. A to i přesto, že tato směrnice neměla jednoznačnou oporu v zákoně. Tuto oporu vyvodil a potvrdil ve své judikatuře až turecký ústavní soud, kdy stanovil, že pokud vedle sebe stojí právo **psané v podobě zákona a právo nepsané** v podobě judikatury k danému zákonu, pak právem se chápe **platné a účinné ustanovení zákona v podobě, jak je vykládáno vnitrostátními soudy**.⁴⁷

3.2 Legitimní cíl

Stát musí omezením svobody náboženského vyznání sledovat předvídané cíle, tedy ochranu veřejných statků a ústavních práv. V Listině i Úmluvě jsou tyto legitimní cíle specifikovány shodně. Jedná se o ochranu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví, morálky (mravnosti) nebo ochrany práv a svobod jiných. V následující podkapitole ke každému konkrétnímu legitimnímu cíli přiřadím konkrétní skutkový případ s odkazem na judikaturu.

3.2.1 Ochrana veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku

Argumentace států vzhledem k ochraně bezpečnosti, kterým obhajují zásah do svobody náboženského vyznání, se objevil především v souvislosti s plošným zákazem zahalování ve Francii. Stalo se tak zákonem č. 2010-1192 s účinností od 11. dubna 2011, kterým bylo komukoli

---

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/01, Odůvodnění, čl. V.

⁴⁶ KMEC, Jiří. KOSAR, David. KRATOCHVÍL, Jan. BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. Velké Komentáře. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Kapitola IV. bod 18.

⁴⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. listopadu 2005, Leyla Şahin proti Turecku, rozh. 44774/98 bod 84-88.

zakázáno skrývat svou tvář na veřejných místech.⁴⁸ Francie tento zákaz zdůvodnila mimo jiné cílem ochrany bezpečnosti ve vztahu k možné identifikaci osob a častými podvody s identitou na veřejných místech. Zakázány tak byly takové pokrývky hlavy nebo oděvy, které zakrývají obličej nebo jeho část. Omezení tak směřovalo k zakazu nošení muslimského šátku nikábu, nebo burky na veřejném prostranství. Evropský soud, byť ochranu bezpečnosti uznal jako legitimní cíl, poukázal však na to, že zákaz není přiměřený v demokratické společnosti, neboť vymezení zákazu je příliš obecné a paušální a nejsou tedy specifikované zvláštní konkrétní situace, kde je ochrana bezpečnosti zapotřebí.⁴⁹ Turecko argumentaci veřejným pořádkem použilo v souvislosti s omezením nošení muslimských šátků ve vzdělávacích institucích. Turecký ústavní soud tak reagoval na přechodná ustanovení zákona o vysokých školách ze dne 10. 12. 1988, kde bylo výslovně stanoveno nosit ve vzdělávacích institucích tzv. moderní šat, a že závoj nebo šátek zakrývající krk a vlasy se může nosit z náboženského přesvědčení. Turecký ústavní soud toto ustanovení nakonec zrušil právě pro rozpor s principem sekularismu a veřejným pořádkem. Vyjádřil tak obavu nad možnou radikalizací a islamizací společnosti za situace, kdy by bylo ve školních zařízeních zřejmé, kdo je či není praktikujícím muslimem. To by mohlo potenciálně vést k diskriminaci a sociálnímu vyloučení osob jiného vyznání či osob bez vyznání.⁵⁰ Evropský soud se v této věci vyjádřil pouze s odkazem, že ochrana veřejného pořádku nebyla stranami zpochybněna, a dále se k tomuto vznesenému legitimnímu cíli nevyjádřil.⁵¹

3.2.2 Ochrana zdraví

Tento legitimní cíl použila Francie ve vztahu k omezení nebezpečného oblékání pro hodinu tělesné výchovy. Učitel tělesné výchovy odmítl přijmout do hodiny tělesné výchovy jedenáctiletou Belgin Dogru právě s odkazem na to, že její oblečení nesplňuje pravidla bezpečnosti a ochrany zdraví a mohla by si tak ublížit u cvičicích strojů. Pokud by chtěla studentka na škole dále studovat, musela by na tělocvik nosit výhradně sportovní oblečení. Zdrojem tohoto omezení byl oběžník od ministerstva školství zasláný všem ředitelům ze dne 12. 12. 1989, kde bylo mimo jiné uvedeno, že se žáci musí oblékat tak, aby pro sebe ani pro ostatní ve školách nepředstavovali nebezpečí. Evropský soud sice stížnosti nevyhověl, a dal tak za pravdu argumentaci státu, avšak ve vztahu k legitimnímu cíli postrádá toto rozhodnutí bližší argumentaci. Soud se nakonec omezil pouze na konstatování, že byl splněn cíl ochrany práv a svobod druhých a veřejného pořádku.⁵²

---

⁴⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. července 20014, S.A.S proti Francii, rozh. 43835/11 bod 14.

⁴⁹ Tamtéž bod 115.

⁵⁰ Leyla Şahin proti Turecku... bod. 39.

⁵¹ Tamtéž bod 99.

⁵² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince. 2008, Dogru proti Francii, rozh. 27058/05 body 27, 36 56, 60.

3.2.3 Ochrana morálky (mravnosti)

S pojmem ochrany mravnosti se setkáme např. ve spojení s ochranou před takovými náboženskými praktikami, které vyžadují polygamií. Přímo ochrana morálky není jako legitimní důvod před Soudem hojně využíván. Tento argument však byl využit v kauze Ayan Jamaal Ahmednuurové proti střední zdravotnické škole, které se však věnují zvláště v rámci této práce.

3.2.4 Ochrana práv a svobod druhých

Jedná se o velmi častý legitimní cíl, který státy před Evropským soudem uvádějí. Není taky divu, neboť tento legitimní důvod má velmi široký význam a pokud ho Evropský soud dovedí, mnohdy ho i použije namísto jiných legitimních cílů, které namítá stát. Typickým případem je státem poskytnutá ochrana proti úmyslnému převracení na víru či změnu víry. Stěžovatel pan Kokkinakis byl v Řecku šedesátkrát zatčen pro tzv. proselytismus. Proselytismem se rozumí jakýkoli přímý či nepřímý pokus zasahovat do náboženské víry osob s jiným náboženským přesvědčením s cílem toto náboženství podkopat. Takto byl v Řecku proselytismus také zakázán pod hrozbou trestních sankcí zákonem č. 1672/1939. Stěžovatel se domáhal ochrany své náboženské víry (svědek Jehovův) se kterou je proselytismus neodmyslitelně spjat. Řecký stát tvrdil, že demokratický stát musí zajistit užívání osobních svobod všem, kdo žijí na jeho území. Zejména je stát povinen jednotlivce chránit před vnějšími pokusy o ovlivňování a zasahování do náboženské víry pomocí nemorálních a nečestných prostředků. Soud dal státu za pravdu a rozhodl, že byl splněn legitimní cíl ochrany práv a svobod druhých.⁵³ V tomto případě je však nutné dodat, že Soud nakonec rozhodl o porušení článku 9 Úmluvy, a to především z důvodu, že opatření státu, byť legitimní, nesplňovalo podmínky nezbytné v demokratické společnosti.⁵⁴

Dalším příkladem tentokrát již přímo ze školního prostředí je případ paní Lucie Dahlab proti Švýcarsku. Paní Dahlab byla muslimkou a zároveň učitelkou na základní škole. V souladu se svojí vírou nosila při vyučování islámský šátek. Avšak takovéto jednání bylo přímo v rozporu s § 6 zákona o veřejném školství. V závislosti na tom bylo následně stěžovatelce zakázáno nosit šátek při výkonu svých profesních povinností. Legitimním cílem omezení Soud v tomto případě shledal možný zásah učitele do náboženského přesvědčení svých žáků a rodičů žáků v souvislosti s porušením zásady konfesní neutrality ve školách. Soud především klade důraz na úlohu učitelů ve školství jako účastníků školské moci a zástupců státu. Legitimním cílem tak je nutnost ochránit výuku žáků v kontextu konfesní neutrality.⁵⁵

---

⁵³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. května. 1993, Kokkinakis proti Řecku, rozh. 14307/88, bod 15, 44

⁵⁴ Tamtéž bod 49-50

⁵⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. února. 2001, Dahlab proti Švýcarsku, rozh. 42393/98, (rozhodnutí není k dispozici ve strukturované podobě s označenými odstavci)

Nakonec se ještě vrátím zpět k rozhodnutí S. A. S proti Francii, které je zmíněno výše. Byť původně stát argumentoval především legitimním cílem spočívajícím v bezpečnosti, Soud nakonec našel v projednávaném případě legitimní důvod ochrany práv a svobod druhých. Stát dle Soudu hraje důležitou roli v sociální interakci. Z toho lze vyvodit názor, že jedinci, kteří se vyskytují ve veřejném prostoru, mají přímý zájem na tom, aby se kolem nich nacházeli lidé, se kterými lze takto sociálně mezi lidsky interagovat. Socializace tvoří nepostradatelnou součást komunitního života v dané společnosti a je odpovědností státu toto zajistit. Soud tedy akceptoval názor, že závoj zakrývající tvář je porušením práv ostatních na život v prostoru socializace, který usnadňuje život.⁵⁶

3.2.5 Prostor pro uvážení

Z rozsáhlé judikatury Evropského soudu je patrné, že Soud při posuzování konkrétních legitimních cílů reflektuje kulturní a sociální kontext daného státu. Soud tak v určitých otázkách postupuje vůči Státům benevolentněji, s odůvodněním, že danou spornou otázku vyhrazuje státu v rámci jeho prostoru pro uvážení (*margin of appreciation/marge d'appréciation*). Odůvodněním tohoto konceptu je **subsidiarita mezinárodního přezkumu**, kdy to jsou právě samotné státy, které jsou garantem práv v Úmluvě. Pokud státy své závazky z Úmluvy vykládají a aplikují v dobré víře, nemůže soudce mezinárodního soudu jejich závěr odmítnout pokaždé, když k posuzované věci zaujme vlastní názor.⁵⁷ Pro analýzu a porovnání judikatury je pak pochopení tohoto konceptu naprosto zásadní především při práci se závěry Soudu v kauzách z Francie a Turecka, kde dal Soud státům za pravdu a porušení čl. 9 Úmluvy neshledal. Cíle těchto států zajistit sekularismus ve společnosti jsou totiž natolik specifické, že nelze bez dalšího závěry Soudu aplikovat také v jiných zemích, kde není islám zastoupen na takové úrovni. V případě Francie se jedná o již tradiční směr laicismu a s tím spojené vytlačování náboženství mimo veřejný prostor. V případě Turecka je to naopak obava Státu z radikalizujícího islámu, který se dostává ve veřejném prostoru čím dál tím více ke slovu.

Aplikaci prostoru pro uvážení si názorně ukážeme v následujícím případě. Na italských základních školách je běžné věšet křesťanské kříže (krucifix) ve třídách. Historicky prvním zákonným podkladem byl článek 140 královského dekretu č. 4336 ze dne 15. září 1860, který výslovně přikazoval každé škole, aby byla vybavena křesťanským křížem. Toto se nelíbilo paní Lautsi, která v tomto spatřovala porušení principu sekularismu, který je obsažen v italské Ústavě. Paní Lautsi byla matkou dvou chlapců ve věku jedenácti a třinácti let, kteří navštěvovali italskou základní školu. Paní Lautsi namítala, že krucifix ve školách nábožensky indoktrinuje křesťanství ve výuce, což je nepřijatelné. Paní Lautsi viděla tedy porušení nejen v čl. 9 Úmluvy, ale také

⁵⁶ S.A.S proti Francii... body 121-122.

⁵⁷ KMEC, Jiří. KOSAŘ, David. KRATOCHVÍL, Jan. BOBEK, Michal. *Evropská úmluva ...*, Kapitola III. bod 29. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. listopadu. 2009, Lautsi proti Itálii, rozh. 30814/06

v porušení čl. 2 Dodatkového protokolu č. 1, tzn. že nedošlo k respektování práva rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením. Soud rozsudkem senátu ze dne 3. 11. 2009 dovedl, že došlo k porušení čl. 2 protokolu č. 1 spolu s článkem 9 Úmluvy. Stát má dle Soudu povinnost zdržet se, byť nepřímého, vnučování určitého náboženství. Děti jsou ve škole z tohoto pohledu velmi zranitelné a může tak docházet k ovlivňování dětí v jejich náboženském přesvědčení v různém rozsahu v závislosti na konkrétní rozumové vyspělosti daného jedince. Tento zásah je o to citelnější, když k němu dochází na půdě školy, kde se děti nacházejí v jistém podřízeném postavení. Stát je v tomto směru povinen zajistit v oblasti veřejného vzdělávání zachování náboženské neutrality. Rozpor je tak spatřován i s pluralismem ve výchově a s ní souvisejícím zachováním demokratické společnosti. Soud tak shledal jednoznačný zásah do práv rodičů vychovávat své děti v souladu se svým přesvědčením a zároveň dochází k omezování práva dětí svobodně se rozhodnout, zda věřit či být bez víry. V oblasti výkonu veřejné funkce a v oblasti výchovy a vzdělávání je tedy pověšený krucifix neslučitelný s povinností státu respektovat náboženskou neutralitu. Z argumentace Soudu je zřejmé, že bylo toto rozhodnutí značně inspirováno případem Dahlab proti Švýcarsku popsáného výše, byť se tento případ týkal muslimského šátku učitelky, a naopak Švýcarsko na straně státu hájilo legitimní cíl omezení nošení tohoto náboženského symbolu.⁵⁸

Nejednalo se ale o konečné rozhodnutí ve věci, neboť byl případ následně postoupen Velkému senátu, který danou věc rozhodl naprosto opačně vcelku přesvědčivým poměrem hlasů 15:2. Velký senát tedy rozhodl, že článek 9 Úmluvy a čl. 2 protokolu č.1 porušen nebyl. Velký senát vyvrátil předchozí argumenty ohledně možného působení krucifixu na žáky ve školním procesu. Svou argumentaci opírá především o to, že k takovým tvrzením neexistují žádné relevantní důkazy. Pouhé subjektivní vnímání stěžovatelky bez prokázání svých tvrzení samo o sobě nestačí k uznání porušení článku 2 Protokolu č.1. Soud přiznal, že krucifix ve školních učebnách odkazuje na křesťanství jako většinové náboženství ve školním prostředí, avšak toto samo o sobě nestačí k prokázání procesu indoktrinace. Krucifix je ve třídách zastoupen v důsledku historického vývoje, což potvrzuje skutečnost, že nemá pouze náboženský význam, ale jedná se především o vyjádření křesťanské tradice a státní identity Itálie. Soud s odkazem právě na prostor pro uvážení zdůraznil, že samotné rozhodnutí, zda krucifix má či nemá být ve třídách spadá do uvážení státu. Pro tento argument hovoří dále fakt, že neexistuje žádný evropský konsensus na otázku přítomnosti

---

⁵⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. listopadu. 2009, Lautsi proti Itálii, rozh. 30814/06 body 6, 16, 48-58

náboženských symbolů ve školách.⁵⁹ Soud dále popsal krucifix jako pasivní symbol, který není způsobilý ovlivnit náboženskou víru dětí v porovnání s didaktickou náboženskou výukou.⁶⁰

Pro odlišení, kde již soud spatřuje zásah do základního práva, Soud uvedl rozhodnutí ve věci Hasan and Eylem Zengin proti Turecku, kde byl projednáván případ daleko výraznějšího zásahu do čl. 2 protokolu č. 1. Především z toho důvodu, že Turecko v tomto případě ve školních osnovách schválených rozhodnutím ministra č. 373 ze dne 19. září 2000 přímo upravovalo předmět věnovaný náboženské kultuře a etice vyučovaný ve 4. až 8. ročníku. Porušení bylo spatřováno zejména v tom, že daný předmět byl vzhledem k prostoru různých rozmanitých náboženství velmi nevyvážený a věnoval se z většiny tedy pouze sunnitskému Islámu, jako většinovému náboženství v Turecku. Ostatním náboženstvím se věnoval velmi okrajově a alevskému vyznání stěžovatele, přestože je tento náboženský směr islámu v Turecku taky hojně zastoupen, se nevěnovaly učebnice vůbec.⁶¹

Z výše popsaného lze shrnout, že koncept prostoru státu pro uvážení je velmi silným nástrojem, který Evropský soud používá i v případech, kdy cítí nutnost „nepíchat“ do zakořeněných kulturních tradic jednotlivých států, nechce výrazně měnit jejich další směřování, ale především nechce nutit státům svůj pohled na věc v otázkách, ve kterých nepanuje obecná shoda napříč většinou členských států.

3.3 Diskriminace z důvodu náboženské víry

Otázka diskriminace je v souvislosti s regulací náboženského projevu často řešena. V různých právních řádech nalezneme místo zákonné definice diskriminace obecnou rovnostní klauzulí, že **všechny osoby jsou si před zákonem rovny**. Samotná rovnost je však ale velmi neurčitá. Každé rozlišení **nemusí** tak být nutně označeno za diskriminaci. Je důležité stanovit **zásady**, díky kterým jsme schopni **odlišit diskriminaci od přiměřeného rozlišování**. K tomuto slouží především **test proporcionality**, dle kterého musí odpůrce, nejčastěji samotný stát, prokázat, že k rozdílnému zacházení došlo z důvodu legitimního cíle a že rozlišení je k dosažení tohoto cíle přiměřené. **Proporcionalita je pružným pojmem**. Vystává tedy otázka, které cíle jsou legitimní a jak dobře musí prostředky odpovídat cílům. Příznačné je pak následující metaforické přirovnání: **„Proporcionalitu lze chápat tak, že není přiměřené louskat ořech palicí.“** Pokud ovšem považujeme louskání ořechů za legitimní vládní cíl, co je tedy přiměřené?

---

⁵⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, Velký senát, ze dne 18. března. 2009, Lautsi proti Itálii, rozh. 30814/06 body 66-69

⁶⁰ Bod 72 tamtéž

⁶¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. října 2007, Hasan and Eylem Zengin proti Turecku, rozh. 1448/04, body 61-70

Cokoli menšího než palice nebo výhradně louskáček na ořechy? Rozsah legitimního rozlišování, tedy závisí na zodpovězení otázek tohoto druhu.⁶²

V Úmluvě je zákaz diskriminace stanoven v čl. 14, jako ochrana pro užívání ostatních práv a svobod přiznaných Úmluvou, kdy tato **práva musejí být zajištěna bez diskriminace** založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení. V právním řádu České republiky je pak zákaz diskriminace upraven v čl. 1 Listiny, kde je stanoveno, že **jsou lidé svobodní, rovní v důstojnosti a právech**. V čl. 3 Listiny je dále zákaz diskriminace rozveden podobně jako v Úmluvě: „**Základní práva a svobody jsou zaručeny všem bez rozdílu** pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení...“ V zákonné rovině je následně problematika diskriminace upravena v antidiskriminačním zákoně⁶³. Tento zákon rozlišuje konkrétně **diskriminaci přímou** v § 2 odst. 3 a **diskriminaci nepřímou** v § 3 odst. 1. Antidiskriminační zákon je výsledek implementace příslušných směrnic upravujících zákaz diskriminace. K definici pojmů přímé a nepřímé diskriminace nejvíce přispěl Evropský soudní dvůr.⁶⁴

3.3.1 Přímá diskriminace

Přímou diskriminací je jak **aktivní jednání, tak i opomenutí**, v jehož důsledku **dojde k méně příznivému zacházení**, a to v relevantně srovnatelné situaci a na základě taxativně určených diskriminačních důvodů. Těmito důvody jsou rasa, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra, světový názor či státní příslušnost. Důvody uvedené v čl. 14 Úmluvy jsou oproti tomu demonstrativní povahy. O přímou diskriminaci se může jednat pouze v případě, že bude rozdílně zacházeno právě na základě výše specifikovaných diskriminačních důvodů. **Pro prokázání přímé diskriminace** hledáme tzv. komparátora. Komparátorem je osoba, kterou následně srovnáváme s osobou, se kterou bylo méně příznivě zacházeno. Po nalezení **komparátora** následně můžeme určit, zda byl **diskriminační důvod** skutečně tím **rozhodujícím faktorem**, který ovlivnil rozhodování diskriminujícího. Zároveň také musí existovat **příčinná souvislost mezi méně příznivým zacházením a diskriminačním důvodem**. Přímou diskriminaci v zásadě nelze ospravedlnit objektivními důvody.⁶⁵

---

⁶² FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Přeložila: KODIČKOVÁ, Tereza. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 112

⁶³ zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁴ BOUČKOVÁ, Pavla. HAVELKOVÁ, Barbara a kol. *Antidiskriminační zákon*. Komentář. 2. vydání. Nakladatelství C.H. Beck, 2016. s. 172 (§ 2 odst. 1) KÜHN, Zdeněk.

⁶⁵ Tamtéž s. 174–178 (§2 odst. 3) KOLDINSKÁ, Kristina

Na základě výše uvedených podmínek můžeme shrnout, že o přímou diskriminaci se ve škole bude jednat např. za situace, že bude formulován zákaz nošení burky, nikábu nebo hidžábu ve školských zařízeních. Přímou diskriminovanou osobou by v tomto případě byla studentka islámské víry, které by bylo v tomto případě upřeno právo na vzdělání, protože bez konkrétní pokrývky hlavy jí její náboženské vyznání nedovolí do školy vstoupit. V tomto případě by komparátorem byli ostatní žáci ve škole, kterých se dané omezení nikterak nedotýká, ba naopak dámy by mohly např. nosit ve škole i klobouky, za předpokladu, že by obecně pokrývka hlavy zakázána nebyla.

3.3.2 Nepřímá diskriminace

V § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona je upravena jedna ze základních forem diskriminace, kterou je diskriminace nepřímá. Základním znakem nepřímé diskriminace je její **neutrální působení navenek**. Oproti diskriminaci přímé není tedy výslovně zmíněn a zasažen konkrétní diskriminační důvod. Diskriminace je spatřována až v samotných důsledcích takového omezení, když dopadá podstatně tíživěji na určité skupiny osob vymezených dle diskriminačních důvodů. Oproti přímé diskriminaci, která je neospravedlnitelná, není nepřímá diskriminace zakázána absolutně. Takové omezení lze ospravedlnit legitimním cílem při respektování zásady proporcionality.⁶⁶ Jako příklad nepřímé diskriminace lze tedy chápat situaci, kdy existuje plošné omezení zakazující užívání obecně pokrývek hlavy, např. ve formě platného školního řádu. Toto omezení sice zdánlivě dopadá na všechny žáky či učitele stejně, když všechny stejně limituje v nošení např. čepice nebo kapuce, nereflektuje však právo na projev náboženského vyznání muslimek, když nepřímo zakazuje nosit hidžáb, který ony vnímají jako jeden ze symbolů jejich víry. Škola tedy nesmí takto formulované obecné pravidlo vykládat a aplikovat také na náboženské symboly, neboť tak dochází k nepřiměřenému zásahu do základního práva na projev náboženského vyznání. Rozhodné jsou pro posouzení především důvody, pro které toto omezení ve školním řádu vzniklo, protože původní etické důvody a morálka dnes neobstojí jako legitimní cíl při zásahu do projevu náboženského vyznání.⁶⁷

Aby dané omezení naplnilo legitimní cíl a nemohlo být tedy nepřímo diskriminační, muselo by přímo explicitně obsahovat zákaz nošení nebo vyobrazování náboženských symbolů ve školách, a to bez rozdílu. Dané omezení by pak dopadalo také na vyobrazování a nošení křížů ve veřejném prostoru školy. Legitimní cíl by se poté mohl opírat především o zajištění náboženské neutrality ve vztahu k uživatelům veřejných služeb a omezení zásahu do práv druhých – tedy ostatních žáků,

⁶⁶ Tamtéž s. 206-207 (§ 3 odst. 1) WHELANOVÁ, Markéta

⁶⁷ Sdělení ministerstva školství mládeže a tělovýchovy č.j. ČŠIG-3601/14-G21 ze dne 6. října 2014, [online]. msmt.cz [cit. 5. března 2021]. Dostupné na < <https://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/pravo-svobody-projevu-ve-skolach-sdeleni-msmt-rijen-2014>>.

kteří víru nevyznávají, a kterým je tak ze strany státu poskytována ochrana, aby nebyly tlaku těchto náboženských symbolů vystavováni, viz bod 3.2.4 této diplomové práce. Jedná se tedy o **legitimní cíl skrze princip sekularismu**, který ESLP ve své konstantní judikatuře akceptuje.⁶⁸

3.4 Školní řád

V následující kapitole rozeberu právní zakotvení a úlohu školního řádu ve škole. Zaměřím se však pouze na aspekty, které jsou způsobilé zasahovat do práva na svobodný projev náboženství. Z pohledu práva, řadíme školní řád mezi tzv. vnitřní předpisy (interní normativní právní akt), kdy takový předpis je vyžadován k chodu každé organizační jednotky, u které potřebujeme závazně regulovat její vnitřní chod. Takovou organizační jednotkou může být **škola**, úřad nebo také výrobní podnik. Vydávání takového aktu je opřeno o právně zakotvený vztah podřízenosti k vydavateli aktu. Vnitřní předpis nestojí mimo právní řád. K vydání takového předpisu je oprávněn orgán, jehož pravomoc je dovozena z právního postavení nadřízeného, který tento předpis uplatňuje vůči svým podřízeným. Takovýto vnitřní předpis musí být v souladu s právními předpisy a musí se pohybovat v jejich mezích. Školní řád dále můžeme podřadit pod tzv. provozní řád, tedy specifický druh vnitřního předpisu. Provozní řády upravují podmínky užívání nějakého zařízení veřejností, která se dobrovolně těmto podmínkám podřizuje uvnitř takových zařízení (např. nemocnice, knihovny, **školská zařízení**). Při porušení řádu vzniká odpovědnost za porušení dle příslušných právních předpisů.⁶⁹

Zmocnění pro ředitele školy vydávat školní řád plyne z § 30 školského zákona. Dle odst. 1 písm. a) může ředitel školním řádem stanovit podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí a žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a pravidla vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole. Pod písm. c) je dále ředitel oprávněn školním řádem upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a žáků a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Na tato ustanovení navazují dle § 29 odst. 1 a 2 povinnosti školy uložené školským zákonem, kdy je škola povinna při vzdělávání a poskytování školských služeb přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí a žáků a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj. Dále je škola povinna zajistit jejich bezpečnost a ochranu zdraví. Z ustanovení školského zákona je tedy možné dovodit zmocnění pro zavedení např. školních uniforem, tedy sjednoceného odívání dětí a žáků za účelem překonání sociálních a jiných rozdílů mezi studenty, a tím předcházení takovým sociálně patologickým jevům, jako je např. šikana.⁷⁰ V případě konkrétního omezení nošení pokrývky hlavy je pak zapotřebí postupovat opatrně, neboť pokud

---

⁶⁸ BOUČKOVÁ, Pavla. Antidiskriminační zákon... s. 116-118

⁶⁹ HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 189-191

⁷⁰ ZÁHUMENSKÝ, David. Meze úpravy povinností žáků školním řádem v kontextu projevů náboženského vyznání. In *Právní rozpravy*, ed. Hradec Králové, MAGNIMITAS, 2014, s. 453

by dané omezení zasahovalo do práva projevu náboženství, je třeba zkoumat, zda dané omezení není diskriminační a zda sleduje některý z legitimních cílů viz výše bod 3.2.

Při zapojení závěrů z podkapitol 3.1.1 a 3.1.2 této diplomové práce věnovaných splnění podmínky omezení projevu náboženského vyznání na základě zákona, docházím k následujícímu závěru. Školní řád, byť se jedná o podzákoný právní předpis, lze vykládat za určitých okolností jako předpis na úrovni zákona, jak požaduje čl. 16 odst. 4 Listiny a čl. 9 odst. 2 Úmluvy. To ale pouze za situace, kdy školní řád omezuje svobodu projevu náboženského vyznání z důvodu naplnění povinností, které škole ukládá přímo školský zákon. Jedná se tedy především o zajištění bezpečnosti a ochrany a zdraví žáků. Škola tedy může **přistoupit k takovým omezením oblečení žáků ve škole, které zabrání ohrožení zdraví a bezpečnosti žáků**. Příkladem může být např. sportovní oděv na hodinu tělesné výchovy či plavání, kde by hidžáb nebo snad dokonce nikáb či burka mohl působit obtíže⁷¹. Dalším příkladem jsou možné **speciální praktické vyučovací předměty** zaměřené na technickou praxi, kde může takovýto oděv nedopatřením vzplanout nebo se zamotat do výrobních strojů. Pokud je **vyučování vedeno v rámci praxe ve zdravotnictví**, kde je vyžadováno sterilní oblečení, je požadavek na specifický způsob oblečení v této podobě také legitimní.

Zároveň je ale vhodné na závěr zdůraznit, že taková **výše uvedená omezení připadají v úvahu až jako poslední možnost**, pokud nebude žák schopen naplnit legitimní cíl ochrany zdraví jiným způsobem. V tomto směru je vždy vhodné, aby škola vedla s žákem nejprve dialog a zaměřila se na opravdový cíl ochrany zdraví místo slepého omezení náboženského symbolu bez dalšího. Je tedy možné si v dnešní době představit speciálně upravené muslimské šátky a oděvy určené ke specifickým činnostem. Takovým oděvem jsou např. burkiny, které vešly ve známost ve spojení s plaváním, avšak mají jinak široké využití. Jejich uvedení do společnosti bylo a někde stále je podrobena velké kritice.⁷² Avšak některé školy tento oděv jako plavecký úbor respektují a muslimky v jeho užívání podporují.⁷³ U lékařských oděvů pak je legitimní trvat na tom, aby žák šátek pravidelně sterilizoval a šátek střídal. Dále pak např. v chemických laboratořích, aby žák užíval takový muslimský oděv, který zároveň splňuje bezpečnostní normy, např. je z nehořlavých materiálů.

---

⁷¹ Rozsudek Evropského soudu, Dogru proti Francii ...

⁷² V Německu zakázali muslimce vstup do veřejného bazénu v burkinách, [online]. ct24, 10. června 2016 [cit. 16. května 2021]. Dostupné na <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1813448-v-nemecku-zakazali-muslimce-vstup-do-verejneho-bazenu-v-burkinach>>.

⁷³ NÁVRATLOVÁ, Kateřina. Škola v Německu koupila muslimkám burkiny, mají prý pomoci v integraci, [online]. idnes.cz, 26. června 2018 [cit. 16. května 2021]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/burkini-ve-skole-nemecko.A180626_095531_zahranicni_navr>.

3.5 Politický projev vs. náboženský projev ve škole

Na závěr této celé kapitoly chci věnovat svou pozornost ještě srovnání projevu politického a náboženského na půdě školy. K tomuto srovnání mě inspirovala veřejná diskuze, se kterou jsem se setkal na internetu.⁷⁴

3.5.1 Islám jako náboženství nikoli ideologie

Islám je obecně často skloňován a interpretován ve spojení s radikalizací a islámskou ideologií. Ideologii však nelze s náboženstvím zaměňovat. **Ideologie je společenská a politická doktrína, která definuje svět a jeho základní problém, proti kterému se vymezuje a chce proti němu bojovat.** Ideologie hledá systematické řešení a skrze společenský a politický model verbuje přívržence, které motivuje k politické akci k naplnění svých cílů. **Radikalizace je poté změna postupného reformního postupu v postup radikální, tedy rychlou změnu často za použití prostředků násilí a hlásání netolerance.**⁷⁵ Islám však, podobně jako křesťanství, neinterpretuje politický svět skrze označení nějakého základního problému, není předepsán konkrétní sledovaný společenský ani politický model a prostředky k jeho dosažení. Islám je duchovní myšlenkou a právní tradicí skrze velmi skloňované právo šari'a. Samotné právo šari'a je velmi mnohoznačný pojem, nejedná se o zákoník s přesnými pravidly, a jeho role je v dnešní době především politická a symbolická. Pod vlivem fundamentalistů v posledních desetiletích, kdy se zejména od roku 2011 stalo předmětem konfliktů dokonce i mezi muslimy samotnými (např. vynucování práva šari'a džihádistickým hnutím, které odporuje principům, které brání tradiční islámské právní školy).⁷⁶ K právu šari'a se hlásí otevřeně řada arabských států, neboť v tomto právu vidí vládu práva a spravedlnosti, tedy něčeho, čeho se běžně v moderních muslimských státech nedostává. I přesto však neexistuje obecný konsensus o tom, co zavedení tohoto práva ve společnosti znamená.⁷⁷

Pochopit rozdíl mezi ideologií a náboženstvím se v evropské kultuře daří lépe na příkladu křesťanství. Pro naši kulturu známe ideologie jako komunismus, fašismus nebo politický katolicismus v tzv. německých kulturních válkách ke konci 19. století a jsme schopni je jasně oddělit od komplexní křesťanské duchovní tradice. **Islám je nutné odlišit od islamismu, který je**

---

⁷⁴ KOPECKÝ, Josef. Islám je válečnická ideologie, řekl Konvička. Vytáhl 145 tisíc podpisů [online]. idnes.cz, 23. června 2015 [cit. 25. března 2021]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/islam-je-valecnicka-ideologie-rekl-konvicka-vytahl-145-tisic-podpisu.A150623_155537_domaci_kop>.

⁷⁵ CRANSTON, Maurice. Ideology society [online]. britannica.com, 26. července 1999 [cit. 25. března 2021]. Dostupné na <<https://www.britannica.com/topic/ideology-society>>.

⁷⁶ HESOVÁ, Zora. Radikalizace, ideologie a islámský fundamentalismus, *Briefing paper*, duben 2017. Asociace pro mezinárodní otázky. č. 06 č. 2, s. 3-4. Dostupné na <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/04/AMO_radikalizace-ideologie-a-islamsky-fundamentalismus.pdf>.

⁷⁷ HESOVÁ, Zora. 6x o právu šari'a [online]. amo.cz, 20. července 2016 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.amo.cz/cs/azylova-a-migracni-politika-eu-do-roka-a-do-dne/6x-o-pravu-saria/>>.

politickou ideologií, se kterou je spojeno nespočet politických hnutí v arabském světě. Nemusí se ale nutně jednat o radikalizovaný islám. Nejtypičtějším příkladem radikalizace islamismu a islámského fundamentalismu je tzv. **džihádistický salafismus**, který stojí za vznikem teroristické organizace Al-Káidy v Sýrii a zejména je spojován se vznikem tzv. Islámského státu. Tato uskupení nelze ale vztahovat na islám jako náboženství, a to zejména z výše popsaných důvodů. Politicky antisystémové a násilné postoje přijímá za své pouze marginální část muslimů. Jsou to především ti, kteří prodělali individuálně podmíněný proces radikalizace, např. začlenění se do specifické salafistické subkultury. Naopak většina muslimských obcí je partnery v procesech prevence a deradikalizace.⁷⁸

3.5.2 Omezení politického projevu ve škole

Na základě výše popsaného tedy samotný projev islámského náboženství nelze bez dalšího podřadit pod podporu a propagaci či projev sympatií k hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka, což představuje naplnění skutkové podstaty trestného činu dle § 403 a § 404 zákona č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník). Uvažovat o naplnění této skutkové podstaty však lze např. v souvislosti s vyhraněným radikalizovaným džihádistickým salafismem. Je zapotřebí ale konkrétní veřejná prezentace chování. Samotný islámský symbol zahalení obličeje či zakrytí hidžábem pak z výše uvedených důvodů nelze přímo s takovou podporou potlačování práv a svobod člověka spojovat. K projevu sympatií s takovým hnutím a naplnění tak skutkové podstaty dle § 404 trestního zákoníku postačí, pokud pachatel nosí specifický symbol takového hnutí (např. odznaky, nášivky, části oděvu s tištěnými znaky jako trička, čepice, ale i tetování či nápisy na holém těle). Pachatel tak musí činit úmyslně a s vědomím, že podporuje hnutí, které potlačuje lidská práva a vyvolává náboženskou nesnášenlivost.⁷⁹ V případě projevu sympatií s Islámským státem by se tedy mohlo jednat např. o nošení symbolu v podobě vlajky a symbolu Islámského státu, viz tento odkaz.⁸⁰

Dle § 32 odst. 1 školského zákona je ve školských zařízeních přímo zakázána činnost politických stran a politických hnutí a také jejich propagace. Smyslem takového ustanovení je **ochrana účastníků vzdělávacího procesu před nechtěnou indoktrinací od politických stran.** Tento zákaz je nutné chápat v souvislosti s veškerou činností škol, kdy nezáleží na tom, kde se tato činnost odehrává (funkční vymezení) - zda v budově školy nebo mimo ni při exkurzi nebo školním výletu. Naopak nedojde k porušení tohoto ustanovení zákona, pokud bude vyvíjena politická činnost na půdě školy mimo provozní dobu školy (např. při pronájmu prostor školy pro politické

⁷⁸ HESOVÁ, Zora. Radikalizace ...s. 4-10.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Velké Komentáře. Praha: C.H. Beck, 2012. § 404 bod 3-4. HERZEG, Jiří.

⁸⁰<https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1msk%C3%BD_st%C3%A1t#/media/Soubor:AQMI_Flag_asymmetric.svg>.

účely). Vzdělání podle školského zákona je zásadně politicky neutrální a nemůže být vedeno ve prospěch žádné politické či jiné ideologie. Škola by měla respektovat práva rodičů formovat světonázor (politický i jiný) svých dětí, kdy škole nepřísluší tuto roli rodičů potlačovat nebo omezovat. Toto ovšem nelze zaměňovat s vytěsněním politických témat ze vzdělávacího procesu. Cílem vzdělávání dle § 2 odst. 2 školského zákona je totiž také pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost. Byť je zákaz výslovně vztažen pouze k činnosti politických stran a hnutí, je vhodné tento zákaz vykládat širěji a vztáhnout ho tak i k jiným formám politické činnosti, jako jsou např. nezávislí kandidáti usilující o zisk funkce při volbách do senátu nebo při volbě prezidenta republiky, či jiní nezávislí kandidáti při komunálních volbách do místních zastupitelstev. Při doslovném výkladu, kdy bychom tento zákaz vztáhli pouze na politické strany, by došlo k neodůvodněné nerovnosti, která by narušovala svobodnou soutěž politických sil dle čl. 22 Listiny. Na druhou stranu nejsou vyloučené nejrůznější besedy s relevantními politickými představiteli a s tím spojené předávání poznatků o současném politickém a společenském dění. Hledání příslušné rovnováhy, aby se debata nepřeklopila v politickou agitaci, je vždy na konkrétním pedagogickém pracovníkovi, případně řediteli školy.⁸¹ Kromě vlastní činnosti politických stran a hnutí je dále na školách **zakázána jejich propagace**. Hlavní rozdíl lze spatřovat v tom, že propagace se může dopustit kdokoli, a ne pouze daná politická strana či politické hnutí, resp. konkrétní pověřená osoba jejím jménem. Není ani rozhodné jakým způsobem by k dané propagaci docházelo. Může se jednat o nejrůznější plakáty nebo oznámení politické strany zveřejněné v prostorách školy.⁸²

Na základě výše uvedeného dovozují, že se o propagaci politické strany a hnutí bude jednat i v případě např. nošení propagačních předmětů spojených s konkrétní politickou stranou, jakými mohou být např. trička. Aby docházelo k **propagaci, muselo by na tričku být konkrétní symbolické vyobrazení, které je neodmyslitelně spjato s konkrétní politickou stranou**. Jak bylo zmíněno výše, zákaz propagace navíc nedopadá pouze na představitele příslušné strany, ale obecně na všechny, tedy i na žáky, a především na učitele. Tímto zákazem tedy zákonodárce omezuje na základě zákona svobodu projevu dle čl. 17. Listiny s legitimním cílem zajištění neutrálního politického prostředí při vzdělávání. Jedná se o naplnění politické a ideologické neutrality dle čl. 2 odst. 1 Listiny, se kterou jsme se již seznámili v bodě 2.3 v souvislosti se zásadou konfesně neutrálního státu. Na rozdíl od zákazu propagace politických stran však nikde v zákoně

---

⁸¹ RIGEL, Filip. BAHÝLOVÁ, Lenka a kol. *Školský zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. § 32 s. 178-180. MORAVEC, Ondřej.

⁸² KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s. 2008. § 32 s. 174.

takto výslovný zákaz propagace či podpory náboženství nenalezneme. Propagace náboženství takto výslovně v duchu § 32 školského zákona zakázána není, to však neznamená, že cíleně propagovat náboženství (proselytismus) na školách je dovoleno. Na školách je omezeno již samotné vyučování náboženství, viz bod 1.3.2 této práce. Násilné prosazování náboženství na půdě školy by bylo v rozporu s konfesní neutralitou státu. Projev konfesní neutrality státu založený na koordinačním principu lze spatřovat v § 2 odst. 2 písm. e) školského zákona, kdy jednou z obecných zásad vzdělávání je **utváření respektu k náboženské identitě každého jednotlivce**. Zákonodárce tedy ne zvolil cestu náboženství vytlačovat na okraj společnosti do soukromé sféry jednotlivce, jako tomu je např. při laicismu a jiných formách vyhraněného sekularismu.

4 Šátková kauza v České republice

4.1 Skutkový stav

Případ se týká občanky Somálska Ayan Jamaal Ahmednuurové (dále jen „žalobkyně“), které byl v roce 2011 udělen azyl. Důvody pro udělení azylu byly zahrnuty pod § 12 písm. b) zákona č. 325/1999 Sb. (azylový zákon). Žalobkyně je muslimkou a z důvodu své náboženské víry nosí muslimský šátek hidžáb. Stěžovatelka měla v roce 2013 zájem o studium ve Střední zdravotnické škole v Praze 10 v Ruské ulici (dále jen „žalovaná“). Za tímto účelem se na střední škole uskutečnily dvě schůzky, jedna v červnu a druhá v červenci roku 2013. O studium se stěžovatelka ucházela spolu se svou kamarádkou, rovněž muslimkou, se kterou také obě schůzky absolvovala. Při červnové schůzce byla žalobkyně doprovázena zaměstnankyní Meta o. p. s. – společnost pro příležitosti mladých migrantů. Od této chvíle se výpovědi a pohledy stran na skutkový stav liší v zásadních skutkových okolnostech a pro věc důležitých detailech.⁸³

4.2 Řízení před soudem prvního stupně

Žalobkyně tvrdí, že nebyla dopředu upozorněna na skutečnost, že školní řád žalované školy neumožňuje nosit pokrývku hlavy v budově školy. Cítí se nepřímou diskriminována z důvodu své náboženské víry. Nepřímou diskriminaci spatřuje v tom, že je pro ni neslučitelné dodržování pravidel školy s jejím náboženstvím. Žalovaná nepřistoupila ani na variantu, že by si žalobkyně nechala zahalené pouze vlasy. Z důvodu, že přišla do školy zahalena v hidžábu, byla ředitelkou školy vyzvána, aby studia na střední škole zanechala a za tímto účelem jí byl ředitelkou předložen formulář o ukončení studia, kde žalobkyně uvedla, že důvodem pro ukončení studia je zákaz nošení šátku. Žalobkyně se u soudu domáhala písemné omluvy po žalované za způsobenou újmu, ke které došlo tím, že byla žalobkyně dne 2. 9. 2013 zcela neoprávněně vyzvána ředitelkou k odložení muslimského šátku na půdě školy a následně byla z tohoto důvodu donucena zde ukončit své vzdělávání. Žalobkyně dále požadovala, aby žalovaná strana v omluvě přímo přiznala, že došlo k diskriminaci, a aby ujistila žalobkyni, že škola přijme taková opatření, aby se podobný případ již nemohl opakovat. Současně žalobkyně požadovala odškodnění ve výši 60.000,-Kč jako náhradu nemajetkové újmy.

Oproti tomu žalovaná strana tvrdí, že na prvním setkání dívky šátek měly, ale na druhém setkání již šátek neměly. Bavila se nimi o jeho nošení a zároveň ředitelka žalobkyni poučila o tom, že není možné šátek nosit v rámci výkonu praxe, s čímž žalobkyně neměla problém. Dále byly obě dívky upozorněny, že je zakázáno se s pokrývkou hlavy pohybovat po škole. S tímto dívky neměly problém, když tvrdily, že šátek nosit nemusí. Následně byla žalobkyně poučena o tom, že musí

---

⁸³ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27.1.2017, č. j. 17 C 61/2016–172

nejpozději do 2. září 2013 doložit také povolení k pobytu. Bez tohoto povolení se nemůže stát studentkou školy. Studentem střední školy se stane osoba, která prokáže nejpozději při zahájení vzdělávání oprávněnost svého pobytu na území České republiky.⁸⁴ Žalobkyně však dle předchozí dohody nedodala do 2. září 2013 potřebné povolení k pobytu, a proto si paní ředitelka pozvala žalobkyni do ředitelny, aby zjistila, jestli povolení k pobytu žalobkyně má. Žalobkyně i její kamarádka přišly do ředitelny obě v Hidžábu, načež byly upozorněny, že dle školního řádu je po škole zakázáno chodit s pokrývkou hlavy. Žalobkyně se v reakci na to chovala velmi agresivně a sdělila, že do školy chodit nebude. O chvíli později donesla žalobkyně předvyplněný formulář o ukončení studia.

Jak je z tvrzení stran zřejmé, jejich výpovědi se v řadě bodů rozcházejí. Velké rozdíly jsou v líčení skutečností ohledně žádaného povolení k pobytu, kterému přiřkládám velkou důležitost. Žalobkyně nikdy neřekla ve své argumentaci, že by povolení nepředložila. Naopak ona ani pracovnice Meta o. p. s. si toto neumí dost dobře vysvětlit. Pobytovou kartu nosila žalobkyně stále u sebe. Škola ale toto povolení u žalobkyně neeviduje. Na druhou stranu její kamarádka měla tyto podklady v pořádku. Žalovaná strana vidí důvody pro ukončení studia žalobkyně právě v nesplnění této její povinnosti. Obvinění z diskriminace pak žalovaná strana zásadně odmítá s odkazem na to, že žalobkyně nepředložila potřebné dokumenty k nástupu ke studiu a toto pak bylo důvodem, že musela školu opustit. Žalobkyně měla problém unést ohledně svých tvrzení důkazní břemeno. V tomto ji nepomohl ani odkaz na § 133a písm. a) zákon č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád). Dle tohoto ustanovení lze přenést důkazní břemeno na druhou stranu, a to v případech tvrzené diskriminace mimo jiné na základě náboženství, avšak pouze v oblasti pracovního práva, podnikání a samostatné výdělečné činnosti. V písm. b) zmíněného ustanovení je upravena též diskriminace v rámci přístupu ke vzdělání, ale pouze z důvodu rasového nebo etnického. Žalobkyně tedy nebyla s překlopením důkazního břemene úspěšná, neboť diskriminace z důvodu náboženského vyznání není tímto ustanovením upravena. Jelikož žalobkyně neprokázala dostatečně tvrzené skutečnosti nebyla v prvním stupni soudního řízení úspěšná se svou žalobou, protože dle soudu se ani nestala řádnou studentkou střední školy. Otázku omezení projevu náboženské víry obvodní soud pro Prahu 10 v meritu věci neřešil a k této problematice se dále nevyjádřil. Žalobkyně podala odvolání k Městskému soudu v Praze.⁸⁵

4.3 Řízení před soudem druhého stupně

Městský soud, byť potvrdil rozhodnutí obvodního soudu, se ve svém odůvodnění výrazně více věnoval posouzení meritu věci, kterou žalobkyně namítala. Soud se tak nejprve zabýval

---

⁸⁴ Školský zákon), § 20 odst. 2 ve spojení s odst. 3

⁸⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. září 2017, č. j. 12 Co 130/2017–228

posouzením situace v České republice, když uvedl jako příklad především právní úpravu ve Francii a Turecku v návaznosti na judikaturu Evropského soudu. Městský soud zdůraznil důležitou roli národních institucí jednotlivých států při regulaci nošení muslimských šátků, které mohou upravovat tato pravidla v každém státě právně odlišně s přihlédnutím k národní tradicím a požadavkům na **potřebu chránit svobody druhých**. Tedy soud zde zdůraznil jeden možných legitimních cílů. Avšak soud se dle mého názoru nedostatečně vypořádal s vlastní aplikací uvedené judikatury Evropského soudu. V případě Leyla Sahin proti Turecku, byla řešena především obava z radikalizace muslimských skupin a zákaz užití šátku jako náboženského symbolu měl této tendenci zabránit (viz bod 3.2.1 této práce). V tomto postrádám souvislost se společenskou situací v České republice. V dalším uvedeném případě Dogru proti Francii Evropský soud řešil problematiku oblékání ve vztahu k zajištění bezpečnosti během tělesné výchovy (viz bod 3.2.2), což na projednávaný případ také nenavazuje.

Soud dále zdůraznil, že **školy mají zůstat neutrálním místem pro rozvoj, včetně kritického myšlení**. Dle soudu tyto symboly narušují rovněž **princip rovnosti mužů a žen**. Soud dále zdůraznil ustálenou judikaturu Evropského soudu vzhledem k širokému prostoru pro uvážení poskytované v těchto případech. Rovnost mužů a žen obhajovala Francouzská vláda jako legitimní důvod pro zavedení zákazu zahalování obličejů na veřejných místech. Problém je v tom, že v takovém případě stát nereflektuje možnost, že se ženy pro nošení šátku svobodně rozhodly. **Chránění muslimek i proti jejich vůli je v rozporu s principem autonomie jednotlivce. Stát nemůže chránit jedince před tím, aby vykonával svá základní práva** zaručená Úmluvou.⁸⁶

Na užívání šátku jako projevu náboženského přesvědčení navenek bez jakéhokoli omezení na půdě veřejné školy žalobkyně dle soudu nemá právo. Důvodem jsou především české národní tradice, jakož i práva svobody druhých. Povinná tolerance náboženských symbolů nemá v České republice zákonný podklad. Proti právu žalobkyně soud postavil právo ostatních být bez vyznání, náboženské svobody nemít a nebýt vystaven nutnosti jejich působení a nezabývat se jejich významem. Projevovat své náboženství také dle soudu nelze kdykoli a kdekoli, proto toto jednání nemá žádný právní základ. Dle mého názoru se zde soud dopouští argumentačního omylu, když apriori tvrdí, že žalobkyně nemá právo projevat vyznání neomezeně, avšak soud se blíže nezabývá konkrétně důsledky vzniklého omezení a jeho legitimním cílem. Tedy soud neřeší, jakým způsobem lze přiměřeně toto právo omezit a rovnou říká, že toto právo není neomezené, a tedy omezovat lze. Uváděný příklad se zásahem do práv druhých lidí, především lidí bez vyznání, postrádá bližší odůvodnění, proč takové omezení obstojí oproti právu na svobodu vyznání. Soud

---

⁸⁶ S. A. S. proti Francii, bod 119-120

totiž mylně vychází z předpokladu, že Česká republika je podobně jako Francie ve své podstatě laickým státem. Takovýto závěr je přímo v rozporu se zásadou konfesní neutrality (viz bod. 2.3).

Soud dále vykládá podstatu nepřímé diskriminace proti smyslu zákona, když tvrdí, že omezení dopadá na všechny studenty stejně právě proto, že všem zakazuje nosit pokrývku hlavy stejným způsobem. Právě proto, že se jedná o zdánlivě neutrální omezení, které však přímo dopadá nepřiměřeně do sféry náboženského vyznání žalobkyně, vidím toto jako nepřímou diskriminaci, kdy za situace, že se nevzdá svého náboženského projevu, není jí umožněno se vzdělávat. Nošení pokrývky hlavy je v českých školách s přihlédnutím k místním poměrům dle soudu nespolečenské, zároveň však sám soud dodává, že je v ostatních uzavřených prostorách společensky přípustné, aby ženy pokrývku hlavy nosily. Nespolečenská povaha nošení pokrývky hlavy ve škole byl původní argument ředitelky žalované školy. Evropský soud přistupuje k **požadavkům morálky** opatrně, když respektuje její odlišnosti v místě a čase.

4.3.1 Ochrana morálky jako legitimní cíl

Obsah morálních pravidel nelze zcela vyčerpávat a konkrétně definovat, a proto Evropský soud uznává, že o obsahu morálky mají nejlepší představu místní orgány a ponechává proto státům v tomto ohledu široký prostor pro uvážení při posuzování nutnosti omezení základního práva z mravnostních důvodů. Volnost v tomto ohledu není neomezená. Stále platí, že nezbytnost zásahu musí být přesvědčivě odůvodněna. Takové zdůvodnění se potýká s problémem jak při zkoumání aktuálního stavu mravních společenských norem, tak při samotném hodnocení takového opatření. Ladislav Špaček v tomto ohledu uvádí, že povinnost smekat pokrývku hlavy při vstupu do místnosti platí hlavně pro muže. Pro ženy v tomto ohledu je výjimka, neboť odložení pokrývky hlavy může vést k nutnosti upravit účes. Etiketa upravuje přísnost pravidel nejen vůči ženám, ale také vůči menšinám. Vůči menšinám dodržujeme pravidla důsledněji právě proto, abychom menšiny zbavily obav o ohrožení jejich pozice ve většinové společnosti. Pravidla etikety v naší kultuře pramení převážně z křesťanství a judaismu. Např. v židovství je běžná pokrývka hlavy u modlících se mužů a vdaných žen. V křesťanství také není zahalování žen při modlitbě nic ojedinělého. S tímto jevem se lze dodnes setkat na venkově, kdy se lze setkat se ženami s pokrývkou hlavy. U řádových sester je zahalování vlasů taky běžný jev, který není nikterak podroben kritice. Z výše uvedeného tedy nelze jednoznačně vyvodit závěr, že by existoval jasný přístup z pohledu morálky k nošení pokrývky hlavy ve školním prostředí nebo dokonce kategorický zákaz takového chování.

Dalším krokem je zkoumání účelu takového omezení. Prvním důvodem sejmutí klobouku ve vnitřních prostorách je nebránění druhým ve výhledu. Dalším důvodem být hygienické v souvislosti s přetopenými třídami. Ani v jednom případě však hidžáb nepůsobí problém. Nebrání

ve výhledu ani tkanina navržená původně pro tropická podnebí nemůže působit hygienické potíže. Pokud chápeme sundávání pokrývky jako vyjádření respektu k druhým dostáváme se do celkem absurdní situace, kdy by vyžadování takového pravidla působilo bez respektu vůči příchozím z cizích kultur. V kontextu demokratické společnosti tedy nelze považovat omezení náboženské svobody z důvodu morálky či mravů za přiměřené.⁸⁷

4.4 Řízení před dovolacím soudem

Po neúspěchu ve věci před městským soudem podala následně žalobkyně dovolání k Nejvyššímu soudu v Brně, a to pro posouzení otázky před soudem zatím neprobírané.⁸⁸ Soud uvedl, že antidiskriminační zákon v § 7 odst. 1 rozdílné zacházení z důvodu náboženského vyznání umožňuje. Pouze však za předpokladu objektivně odůvodněného legitimního cíle ve smyslu § 16 odst. 4 Listiny. Školní řád ve svém ustanovení přímo zmiňuje zodpovědnost žáka řídit se pravidly společenského chování a jednání a ve škole se pohybovat bez jakékoli pokrývky hlavy. Výjimkou jsou dle školního řádu pouze zdravotní důvody. Zákaz pokrývek hlavy ve vztahu k zahalování hidžábem neshledal soud v souladu s legitimním cílem zachovávat pravidla společenského chování a morálky.

Legitimním cílem není ani ochrana bezpečnosti a pořádku, neboť zahalení hidžábem nezakrývá obličej, nestěžuje identifikaci nositelky, nelze z povahy vázání šátku ukrýt do šátku předměty, kterými by mohli být ostatní ohroženi, a není tak bezpečnostním rizikem. Hidžáb nezpůsobuje problém při komunikaci ani orientaci v prostoru, a to ani při tělocviku, kdy lze užit speciální sportovní variantu tohoto šátku. Soud tedy neshledal důvod ochrany zdraví za legitimní.

Užívání hidžábu při zdravotní praxi soud blíže nezkoumal, protože v tomto byla žalobkyně a žalovaná ve shodě, že šátek by odložila.

Soud neshledal za legitimní ani cíl ochrany práv a svobod druhých, především osob bez náboženského vyznání, před působením cizorodých symbolů představujících politickou povahu islámu.

Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tzn. mimo jiné nediskriminovat nebo bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů. Soud se tedy ztotožnil již se závěry Ústavního soudu ohledně vymezení zásady konfesně neutrálního státu v české společnosti (viz bod 2.3). Ve vztahu k uvedeným principům tolerance **soud nepřiznal osobám bez vyznání větší ochranu než osobám s vyznáním.** Byť je islám v českém prostředí

---

⁸⁷ BARTOŇ, Daniel. Možnosti omezení nošení muslimských šátků na školách. *Jurisprudence*. 2016, č. 4, s. 7-8. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/320323055_Moznosti_zakazu_ci_omezeni_noseni_muslimskych_satku_na_skolach>.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu v brně ze dne 27. listopadu 2019, č. j. 25 Cdo 348/2019–311

netradičním náboženstvím, především v oblasti vzdělávání by měly být tyto nikoho neohrožující projevy tolerovány, čímž jsou studenti vedeni k úctě, respektu k právu druhých a názorové snášenlivosti. Nejvyšší soud tedy z důvodu naplnění podmínek nepřímé diskriminace zrušil rozhodnutí prvostupňového a druhostupňového soudu a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.⁸⁹

4.5 Aktuální stav

Obvodní soud v létě roku 2020 řízení na žádost žalobkyně zastavil. Žalobkyně měla obavu z nenávistných útoků, kdy čelila vyhrožování a setkala se i s obtížemi při hledání bydlení a zaměstnání. Městský soud následně v lednu tohoto roku zastavení řízení potvrdil. Žalovaná škola nicméně trvá na znovuprojednání věci a na vydání konečného pravomocného rozhodnutí, a proto žalovaná strana podala dovolání k Nejvyššímu soudu.⁹⁰

---

⁸⁹ Tamtéž body 28-32.

⁹⁰ LIGAS, Aleš. Škola chce pokračovat v soudním sporu se studentkou o hidžáb. Obrátila se na Nejvyšší soud [online]. ct24, 15.4.2021 [cit. 16.4. dubna 2021]. Dostupné na <<https://www.britannica.com/topic/ideology-society>>. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3298073-skola-chce-pokracovat-v-soudnim-sporu-se-studentkou-o-hidzab-obratila-se-na-nejvyssi>

5 Srovnání přístupu k náboženským symbolům na školách v Německu

Přístup k náboženským symbolům ve Spolkové republice Německo se liší v rámci jednotlivých spolkových zemí a v tomto ohledu neexistuje jednotná právní úprava. Sjednocujícím právním předpisem je Základní zákon Spolkové republiky Německo z 8. 5. 1949 (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, dále jen Základní zákon).

5.1 Případ krucifix v Bavorsku⁹¹

V Bavorsku došlo 21. června 1983 k novelizaci zákona o základních školách, kdy nově dle § 13 odst. 1 věty třetí bylo školám v Bavorsku nařízeno v každé veřejné základní škole umístit kříž. Školy také dle tohoto ustanovení museli podporovat zákonné zástupce při náboženské výchově dětí. Touto podporou se rozumí školní bohoslužby, modlitby a školní pobožnost. Rodiče tří dětí navštěvující Bavorskou základní školu namítali umístění těchto křížů do všech tříd ve škole. Jako důvod uvedli, že jsou přívrženci antroposofického světonázoru podle učení Rudolfa Steinera a dle tohoto učení vychovávají své děti. Symbol umírajícího mužského těla na kříži má vliv na jejich děti, a to v rozporu s jejich vzdělávacím směrem, zejména s jejich světonázorem. Škola na toto reagovala a původně kříž o velikosti 80 cm na 60 cm nahradila menším křížem bez těla, který byl umístěn stranou nade dveřmi. V ostatních třídách, kam děti stěžovatelů také docházely, však zůstaly stále staré kříže a škola v tomto odmítla kompromis rozšířit na celou školu.

Až Ústavní soud přiznal stěžovatelům, že došlo k zásahu do jejich základního práva na svobodu víry dle čl. 4 odst. 1 ve spojení se zaručeným přirozeným právem vychovávat své děti dle čl. 6 odst. 2 Základního zákona pro SRN. Rozhodnutí pro víru nebo proti víře je proto věcí jednotlivce, nikoli státu. Stát nesmí předepisovat ani zakazovat víru nebo náboženství. Svoboda víry zahrnuje nejen svobodu mít víru, ale také svobodu žít a jednat podle vlastního přesvědčení. Tato svoboda se vztahuje také na symboly, ve kterých se víra nebo náboženství prezentuje. Je ponecháno na jednotlivci, aby rozhodl, které náboženské symboly uznává a ctí a které odmítne. Stát je povinen zajistit lidem podmínky, ve kterých se může jejich osobnost rozvíjet v ideologicko-náboženské oblasti a chránit je před útoky nebo překážkami ze strany stoupců jiných vyznání nebo konkurenčních náboženských skupin. V zásadě není umožněno jednotlivcům nebo náboženským komunitám vyjádřit svou víru se státní podporou. Naopak zásada neutrality státu vůči různým náboženstvím a denominacím vyplývá ze svobody víry dle již zmíněného čl. 4 odst. 1 Základního zákona. Stát, ve kterém spolu žijí přívrženci různých nebo dokonce protichůdných

---

⁹¹ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 16. května 1995, sp. zn. 1 BvR 1087/91. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv093001.html>>.

náboženských a ideologických přesvědčení, může zaručit mírové soužití pouze tehdy, pokud sám zachovává náboženskou neutralitu.⁹² Na základě tohoto došlo ke zrušení zmíněného sporného ustanovení bavorského zákona o základních školách.

5.2 Případ šátku v Bádensko-Württembersku⁹³

Stěžovatelka, narozená a původem v Afganistánu a od roku 1995 občan Německa, je muslimské víry. Školský úřad ve Stuttgartu zamítl v roce 1998 stěžovatelce žádost o jmenování učitelkou. Učitel jako státní zaměstnanec byl dle školského úřadu povinen jako podmínku jmenování splnit osobní způsobilost, kterou je mimo jiné náboženská neutralita. Stěžovatelce tak nebylo dovoleno nosit během vyučovacích hodin muslimský šátek. Při posuzování tohoto případu se Ústavní soud zaměřil na konkrétní povahu normy, kterou byla učitelům nařízena náboženská neutralita, a tedy omezeno právo na svobodu vyznání stěžovatelky. Daná povinnost však byla stěžovatelce nařízena pouze na základě správního rozhodnutí při výkonu správního uvážení.⁹⁴ Nebyla tedy dle Ústavního soudu splněna podmínka dostatečné konkrétnosti právního základu, tedy výhrada zákona pro omezení práva stěžovatelky.⁹⁵ Dále Ústavní soud připustil v rámci právní věty, že sociální změna spojená se zvyšující se náboženskou pluralitou může být důvodem, aby zákonodárce předefinoval přípustný rozsah náboženských odkazů ve školách.

5.3 Případ zákazu šátků v Severním Porýní-Vestfálsku⁹⁶

Novelou § 57 odst. 4 školského zákona ze dne 13. června 2006 bylo učitelům v Severním Porýní-Vestfálsku zakázáno činit jakékoli politické, náboženské, ideologické nebo podobné projevy, které by mohly ohrozit neutralitu vůči žákům a rodičům nebo politický, náboženský nebo ideologický mír ve škole. V ustanovení však byla uvedena výjimka s odkazem na křesťanské a západní vzdělávací a kulturní hodnoty nebo tradice, jejíž vyznávání není v rozporu s náboženskou neutralitou. Stěžovatelka muslimského vyznání vyučující na škole byla po přijetí této novely vyzvána školskými úřady k odložení šátku během vyučování. Stěžovatelka této žádosti vyhověla, ale šátek nahradila růžovým, komerčně dostupným baretem s pleteným pasem, který zcela zakrýval její vlasy a uši. Krk si následně kryla rolákem. Toto řešení však školskému úřadu nestačilo, a tak byla stěžovatelka propuštěna z pracovního poměru. Ústavní soud v této věci formuloval, že takto plošný zákaz náboženských projevů, pouze kvůli vzhledu a z důvodu potenciálního nebezpečí pro školní mír anebo státní neutralitu, je nepřiměřený. Nepřiměřenost je spatřována v tom, že ze strany

---

⁹² Tamtéž odst. 33-36.

⁹³ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 3. července 2003, sp. zn. 2 BvR 1436/02. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv108282.html#Rn092>>.

⁹⁴ BOBEK, Michal a kol. Rovnost a diskriminace. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 293.

⁹⁵ 2 BvR 1436/02 odst. 40-41.

⁹⁶ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. 1 BvR 471, 1181/10. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv138296.html>>.

stěžovatelky je zasahováno do jejího náboženského vyznání, kdy je přímo nucena porušovat příkaz daný jejím náboženstvím. Dále soud poznamenal, že pokud mají být ve veřejné škole zakázány náboženské projevy pedagogů za účelem zachování školního klidu a státní neutrality, musí tak být provedeno bez rozdílu pro všechny víry a ideologie. Z tohoto důvodu byla také zrušena zmíněná výjimka projevů křesťanských tradic.⁹⁷

5.4 Zákaz zahalování tváře

Trochu specifictější je situace při konkrétním zakazování nošení pokrývky hlavy, která zakrývá zcela tvář (burka) nebo ponechává vidět oči (nikáb). S takovým zákazem neuspěl hamburský školský úřad, když zakázal studentce nosit nikáb do školy. Hamburský soud neshledal pro takový postup úřadů a omezení náboženského projevu právní oporu.⁹⁸ Naopak např. v Bádensko-Württembersku jsou nikaby a burky ve školách zakázány, kdy zákaz zahalování tváře platí pro učitele, ale také pro žáky základních a středních škol.⁹⁹ Plošně pro celé Německo platí zákaz zahalování obličeje od 12. 5. 2017 na základě zákona, který schválila Spolková rada. Toto omezení se vztahuje pouze na státní úředníky a členy armády.¹⁰⁰

Závěrem bych chtěl dodat, že především restriktivní přístup Německého spolkového ústavního soudu k zahalování vnímám v určitých ohledech jako podobný s konfesní neutralitou definovanou naším Ústavním soudem. Právě německý ústavní přístup v tomto ohledu vidím jako velmi nábožensky neutrální a zároveň schopný naplňovat náboženskou pluralitu se vzájemným respektem jednoho k druhému.

---

⁹⁷ Tamtéž, právní věta a odst.1-6 a 89.

⁹⁸ Podle německého soudu může studentka ve škole nosit nikáb [online]. ceska-justice.cz, 4. února 2016 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2020/02/podle-nemeckeho-soudu-muze-studentka-ve-skole-nosit-nikab/>>.

⁹⁹ HRON, Jan. Bádensko-Württembersko zakázalo burky ve školách. Zákaz chce i většina Němců [online]. idnes.cz, 23. července 2020 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2020/02/podle-nemeckeho-soudu-muze-studentka-ve-skole-nosit-nikab/>>.

¹⁰⁰ Německo schválilo zákon proti burkám. Úřednice a členky armády si nesmějí zakrývat obličej [online]. zpravy.aktualne.cz, 12. května 2017 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/douradu-nebo-armady-jedine-bez-burky-nemecko-schvalilo-zako/r~f2658ba0370111e7a83b0025900fea04/>>>.

6 Zákonná úprava zahalování de lege ferenda v ČR

Rostoucí trend zákazu zahalování celé tváře nebo její části ve veřejném prostoru je v poslední době velmi diskutované téma. Takové omezení přijala v minulosti Francie, Belgie, Bulharsko, Dánsko a v referendu si takové omezení odhlasovali také občané Švýcarska.¹⁰¹ Návrh novely zákona č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích, který by měl nově zakázat zahalování na veřejném prostranství nebo ve veřejně přístupných objektech, je podán také v Poslanecké sněmovně České republiky, kdy první čtení tohoto návrhu je navrženo na pořad 104. schůze od 25. 5. 2021.¹⁰² Veřejným objektem dle tohoto zákona je bezpochyby také škola.

Nově se tak podle navržené změny zákona o některých přestupcích v § 5 odst. 1 písm. j) stanovuje přestupek, kterého se dopustí osoba, která na veřejných prostranstvích nebo ve veřejně přístupných místech a objektech zakrývá nebo skrývá svůj obličej nebo část svého obličeje způsobem, který ztěžuje nebo znemožňuje identifikaci takové fyzické osoby. Novela stanovuje také výjimky z tohoto omezení, kterými jsou případy, kdy takové zakrývání nebo skrývání obličeje nebo části obličeje souvisí s plněním zákonné povinnosti, výkonem povolání, umělecké nebo sportovní činnosti nebo vyplývá ze zdravotních důvodů.¹⁰³ Byť se tak v důvodové zprávě neuvádí, návrh zákona směřuje především proti nošení burek a nikábů tedy symbolu náboženského projevu některých věřících muslimů. Z tohoto důvodu postrádám v rámci zajištění principu konfesní neutrality výjimku také z náboženských důvodů. V dnešní „covidové době“, kdy je naprosto běžné, a často povinné, ve společnosti si zakrývat obličej rouškou či respirátorem působí toto omezení o to zvláštěji. Nemusí se totiž jednat nutně o výjimku plynoucí z plnění zákonné povinnosti, ve společnosti se setkáváme s lidmi, kteří nosí roušky nebo nějaký druh šátku přes obličej čistě z preventivních důvodů, které můžeme zahrnout pod zdravotní důvody.

Dle důvodové zprávy jsou cílem ochrany interakce mezi jednotlivci ve společnosti a mimo jiné naplnění principu vzájemného soužití a vzájemné interakci v naší společnosti. V tomto vidím podobu s legitimním cílem, který shledal Evropský soud v případě S. A. S proti Francii, viz bod 3.2.4 této práce. Dle mého názoru právo interakce s ostatními nelze tímto způsobem vynuocovat. Pokud osoba trvá na svém soukromí a nechce s nikým komunikovat, má na to plné právo, stejně tak má dle mého názoru právo mít zahalený obličej a žít v soukromí.

---

¹⁰¹ Ve švýcarském referendu těsně prošel zákaz zahalování obličeje na veřejnosti. Budou zde ale výjimky [online]. lidovky.cz, 7. března 2021 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <https://www.lidovky.cz/svet/ve-svycarskem-referendu-tesne-prosel-zakaz-zahalovani-obliceje-na-verejnosti-budou-zde-ale-vyjimky.A210307_184029_ln_zahranici_sed>.

¹⁰² Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Sněmovní tisky <<https://www.psp.cz/sqw/text/tisky.sqw?idsb=28589&je=1>>.

¹⁰³ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb., ve znění pozdějších předpisů. [online]. psp.cz [cit. 25. března 2021] Dostupný na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=328&CT1=0>>.

Dalším cílem navrhované právní úpravy je důsledná ochrana bezpečnosti osob a veřejného pořádku (a to nejenom před terorismem, ale i před ostatními trestnými činy a přestupky) a předcházení protiprávnímu jednání. Důvod je směřován především k problému identifikace pachatele, popřípadě ztížení odhalení pohřešovaných osob. Problém v tomto uváděném důvodu spatřuji především v tom, že není blíže zdůvodněno, jak toto omezení fakticky umožní snížení páčání trestné činnosti. V tomto bych se chtěl vrátit k výše nastíněné situaci, kdy není zcela jasné, jak se staví navrhovatel k lidem nosícím roušky nebo šátek chránící dýchací cesty, kterým je poskytnuta výjimka ze zákazu, oproti lidem projevující svou náboženskou víru tím, že jsou zcela zahaleni.

Na jistou ironii současného právního stavu ve Francii upozorňují mnohá média právě ve spojitosti se zákazy zahalování obličeje nikábem či burkou v porovnání s nošením ochrany úst jako ochranu proti šíření koronaviru. V dnešní „koronavirové“ době je naprosto běžné zahalovat si obličej právě z důvodů zdravotních, a tím dochází k oslabení jinak opodstatněných požadavků na společenské soužití. I přesto však francouzská vláda nadále trvá na dodržování zákazu burek i nikábů a jeho porušení je připravena sankcionovat.¹⁰⁴

Pokud bude osoba plánovat páčání trestné činnosti, má mnoho jiných možností, jak skrýt svůj obličej, a nemusí se nutně schovávat za náboženský symbol. U osoby ve slunečních brýlích, kšiltovce a s respirátorem bude identifikace znemožněna úplně stejným způsobem, a přitom tato osoba nemusí obléknout nikáb nebo burku. Je pravda, že zakrytý obličej (např. kuklou) výrazně komplikuje policii možnost vypátrat a ztotožnit pachatele, na druhou stranu nerozumím tomu, jak v tomto smyslu pomůže zákaz užívání muslimských šátků zakrývajících zcela obličej. Postrádám bližší odkaz na konkrétní společenskou potřebu, která je tímto zákazem naplněna (např. uvedením statistiky, kolikrát ročně je v České republice páčána trestná činnost v nikábu nebo burce). Snaha navrhovatele preventivně zabránit např. teroristickému útoku je zřejmá, avšak nevidím důvod, proč by danou osobu zákaz zahalování obličeje měl odradit od spáchání takového trestného činu, případně jak pomůže tato úprava předejít a zabránit spáchání takového trestného činu nebo tuto osobu následně vypátrat. Koneckonců právě v případě S. A. S proti Francii Evropský soud kritizoval přílišnou obecnost daného omezení, kdy postrádal bližší uvedení konkrétních situací, kde je potřeba zahalování obličeje omezit (viz bod 3.2.1 této práce). V dané situaci se tedy domnívám, že by zákonodárce měl postupovat velmi opatrně a obezřetně při schvalování této novely a rozšířit

---

¹⁰⁴ Zpráva veřejného ochránce práv, Francie nařídila povinné zakrytí obličeje kvůli koronaviru, nošení nikábu či burky ale bude nadále pokutovat [online]. ochrance.cz [cit. 25. března 2021] Dostupný na <<https://www.ochrance.cz/aktualne/francie-naridila-povinne-zakryti-obliceje-kvuli-koronaviru-noseni-nikabu-ci-burky-ale-bud/>>.

možné výjimky také na náboženský projev. Jsem přesvědčen o tom, že především legitimní cíle tak, jak jsou uvedeny v důvodové zprávě touto změnou nebudou poškozeny.

Závěrem bych chtěl ještě poukázat na naprosto odlišné společenské prostředí v České republice vzhledem k zastoupení muslimské menšiny v porovnání např. s Francií. Ve Francii je muslimská menšina odhadována kolem 10 % obyvatel, kdežto při posledním sčítání lidu v ČR v roce 2011 se k islámu na území České republiky hlásilo přibližně 3500 osob, kteří dle expertů nejví žádné známky radikalizace.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ HELLER, Jakub. Muslimové v ČR nejsou radikální, mnohým je islám ukradený, říkají experti [online]. idnes.cz, 27. července [cit. 25. března 2021]. dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/muslimove-v-cesku-pocet-islam-ceska-republika-migranti-imigrace-mensina.A180702_103755_domaci_hell>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval zajištěním náboženské svobody v prostředí školy. Svoboda projevu náboženského vyznání je dle čl. 16 odst. 4 Listiny ve spojení s článkem 9 odst. 2 Úmluvy omezením základním právem. Omezit však toto právo lze pouze za současného dodržení určitých podmínek, kterými se blíže zabývám v rámci výzkumných otázek.

Dle jakých zásad je v České republice v ústavní rovině přístupováno k omezování náboženského projevu?

Ústavní ochrana svobody náboženského vyznání je v České republice postavena na základě principu konfesně neutrálního státu zakotveném v čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Prostřednictvím tohoto principu pak dovozujeme negativní a pozitivní závazek, tedy povinnost státu samotného zdržet se zásahů do sféry náboženského vyznání a zajistit odpovídající podmínky pro výkon této náboženské svobody. V zákoně o církvích a náboženských společnostech je konfesní neutralita dále rozvedena. Je zde stanoveno, že stát, kraje a obce nemohou provádět náboženskou nebo protináboženskou činnost. Pro konfesně neutrální stát je charakteristické, že se neváže na žádnou konkrétní víru. Zároveň zastává rovný přístup ke všem uznaným náboženským konfesím. Konfesní neutralita není cílem, ale jedná se o prostředek, kterým lze dosáhnout svobody náboženského vyznání.

Které cíle jsou legitimní k omezení náboženského projevu?

Stát musí omezením svobody náboženského vyznání sledovat předvídané cíle, tedy ochranu veřejných statků a ústavních práv. V Listině i Úmluvě jsou tyto legitimní cíle specifikovány shodně. Jedná se o **ochranu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví, morálky (mravnosti) a ochrany práv a svobod druhých**. Ale i v případě, že je legitimní cíl naplněn, je následně nutné zhodnotit, zda takový zásah do lidských práv je přiměřený v demokratické společnosti, a zda není vymezení zákazu příliš obecné a paušální, či nejsou specifikované zvláštní konkrétní situace. Toto zhodnocení přiměřenosti je označováno jako test proporcionality.

Legitimní cíl ochrany veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku se objevil především v souvislosti s plošným zákazem zahalování ve Francii, kdy Evropský soud však posoudil plošný zákaz jako nepřiměřený (neproporcionální).

Legitimní cíl ochrany zdraví je často užívám ve školách ve spojení s (ne)vhodným oděvem pro hodiny tělesné výchovy a plavání, odborných předmětů či praktické výuky, protože při těchto činnostech může nevhodný oděv znamenat ohrožení zdraví žáků. Zároveň je ale třeba zdůraznit, že taková výše uvedená omezení připadají v úvahu až jako poslední možnost, pokud

nebude žák schopen naplnit legitimní cíl ochrany zdraví jiným způsobem (např. bezpečnostně vhodnou variantou oděvu, která respektuje náboženskou svobodu žáka).

Legitimní cíl zachování morálky (mravnosti) nebývá z důvodu nejednotnosti vymezení morálky a mravnosti napříč evropskými státy příliš často využíván, protože takové zdůvodnění se potýká s problémem jak při zkoumání aktuálního stavu mravních společenských norem v daném státě, tak při samotném hodnocení takového opatření. Evropský soud v těchto případech uznává, že o obsahu morálky mají nejlepší představu místní orgány, a ponechává proto státům v tomto ohledu široký prostor pro uvážení při posuzování nutnosti omezení základního práva z mravnostních důvodů.

Legitimní cíl ochrana práv a svobod druhých lze spatřovat např. v nutnosti ochránit výuku žáků v kontextu náboženské neutrality (vystavování působení náboženských symbolů, ať křesťanských či muslimských), ochranu před proselytismem (násilným obracením na víru či ke změně víry) nebo právo socializace (role sociální interakce). Právo socializace tvoří nepostradatelnou součást komunitního života v dané společnosti. Je potřeba zmínit, že toto právo v současné „koronavirové“ době ztrácí relevanci, neboť je povinnost zahalování dýchacích cest z důvodu ochrany zdraví (zahalení jsou tedy aktuálně všichni).

Jak se projevuje přímá a nepřímá diskriminace ve vztahu k omezení náboženského projevu?

Přímou diskriminací je jak aktivní jednání, tak i opomenutí, v jehož důsledku dojde k méně příznivému zacházení, a to v relevantně srovnatelné situaci a na základě taxativně určených diskriminačních důvodů. Pro prokázání přímé diskriminace hledáme tzv. komparátora, kterého srovnáváme s osobou, se kterou bylo méně příznivě zacházeno. Následně můžeme určit, zda byl diskriminační důvod rozhodujícím faktorem, který ovlivnil rozhodování diskriminujícího. Zároveň také musí existovat příčinná souvislost mezi méně příznivým zacházením a diskriminačním důvodem. Přímou diskriminaci v zásadě nelze ospravedlnit objektivními důvody.

V případě problematiky zákazu pokrývek hlavy ve škole, budou komparátory všichni spolužáci bez islámského vyznání. O přímou diskriminaci by se jednalo v případě, že by se zákaz týkal pouze muslimských šátek.

Nepřímá diskriminace není zakázána absolutně. Takové omezení lze ospravedlnit legitimním cílem při respektování zásady proporcionality. Základním znakem nepřímé diskriminace je její neutrální působení navenek. Oproti diskriminaci přímé není tedy výslovně zmíněn a zasažen konkrétní diskriminační důvod. Diskriminace je spatřována až v samotných důsledcích takového omezení, když dopadá podstatně tíživěji na určité skupiny osob vymezených dle diskriminačních důvodů.

Nepřímou diskriminaci dovodil Nejvyšší soud v Brně v šátkové kauze Ayan Jamaal Ahmednuurové proti Střední zdravotnické škole v Praze 10 v Ruské ulici. V tomto případě se jednalo o plošný zákaz nošení pokrývek hlavy v prostorách školy. Nepřímá diskriminace spočívala v tíživějším dopadu tohoto ustanovení na věřící muslimku, které bylo odepřeno nosit ve škole hidžáb. Protože se z důvodu svého náboženství odmítla zákazu podvolit, bylo jí tedy současně omezeno i právo na vzdělání.

Je školní řád dostatečným právním základem pro omezení náboženského projevu?

Z pohledu práva řadíme školní řád mezi tzv. vnitřní předpisy (interní normativní právní akt). Zmocnění pro ředitele školy vydávat školní řád plyne ze školského zákona. Ředitel školním řádem může stanovit podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí a žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a pravidla vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole, upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a žáků a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Školní řád, byť se jedná o podzákonný právní předpis, lze vykládat za určitých okolností jako předpis na úrovni zákona, jak požaduje čl. 16 odst. 4 Listiny a čl. 9 odst. 2 Úmluvy. To ale pouze za situace, kdy školní řád omezuje svobodu projevu náboženského vyznání z důvodu naplnění povinností, které škole ukládá přímo školský zákon. Jedná se především o zajištění bezpečnosti a ochrany a zdraví žáků. Škola může přistoupit k takovým omezením oblečení žáků ve škole, které zabrání ohrožení zdraví a bezpečnosti žáků. V případě konkrétního omezení nošení pokrývky hlavy je pak zapotřebí postupovat opatrně, neboť pokud by dané omezení zasahovalo do práva projevu náboženství, je třeba zkoumat, zda dané omezení není diskriminační a zda sleduje některý z legitimních cílů.

Požívá svoboda politického projevu na půdě školy podobné ochrany jako svoboda projevu náboženství?

Dle § 32 odst. 1 školského zákona je ve školských zařízeních přímo zakázána činnost politických stran a politických hnutí a také jejich propagace. Smyslem takového ustanovení je ochrana účastníků vzdělávacího procesu před nechtěnou indoktrinací od politických stran. Tento zákaz je nutné chápat v souvislosti s veškerou činností škol, kdy nezáleží na tom, kde se tato činnost odehrává (funkční vymezení). O propagaci politické strany a hnutí se bude jednat i v případě např. nošení propagačních předmětů spojených s konkrétní politickou stranou, jakými mohou být např. trička s logem nebo konkrétním symbolickým vyobrazením, které je neodmyslitelně spjata s konkrétní politickou stranou. Zákaz propagace navíc nedopadá pouze na představitele příslušné strany, ale obecně na všechny, tedy i na žáky, a především na učitele. Tímto zákazem tedy zákonodárce omezuje na základě zákona svobodu projevu dle čl. 17. Listiny s legitimním cílem

zajištění neutrálního politického prostředí při vzdělávání. Jedná se o naplnění politické a ideologické neutrality dle čl. 2 odst. 1 Listiny.

Propagace náboženství takto výslovně v duchu § 32 školského zákona zakázána není, to však neznamená, že cíleně propagovat náboženství (proselytismus) na školách je dovoleno. Násilné prosazování náboženství na půdě školy by bylo v rozporu s konfesní neutralitou státu. Projev konfesní neutrality státu založený na koordinačním principu lze spatřovat v § 2 odst. 2 písm. e) školského zákona, kdy jednou z obecných zásad vzdělávání je utváření respektu k náboženské identitě každého jednotlivce. Zákonodárce v ČR tedy ne zvolil cestu náboženství vytlačovat na okraj společnosti do soukromé sféry jednotlivce, jako tomu je např. při laicismu a jiných formách vyhraněného sekularismu.

V rámci analýzy Ahmednuur Ayan Jamaalové proti střední zdravotnické škole jsem zjistil následující. V případě kauzy Ahmednuur Ayan Jamaalové proti střední zdravotnické škole jsem dovodil, že nelze omezení projevu náboženského vyznání ospravedlnit legitimním cílem ochrany morálky, neboť samotná morálka a etiketa v českém prostředí zakázané jednání umožňuje. Legitimním cílem není ochrana bezpečnosti a pořádku, neboť hidžáb nestěžuje identifikaci dané osoby, legitimním cílem není ani ochrana zdraví, neboť pro tyto účely existují specificky navržené šátky, které nebrání komunikaci ani orientaci v prostoru. V tomto smyslu tedy i Nejvyšší soud shledal takovéto opatření školního řádu jako nepřímou diskriminaci ve vztahu k přístupu ke vzdělání.

Ohledně rozboru důvodové zprávy a předkladatelem uváděných legitimních cílů k Návrhu novely zákona č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích, který by měl nově zakázat zahalování na veřejném prostranství nebo ve veřejně přístupných objektech, jsem došel k následujícím závěrům: Návrh novely zákona shledávám jako diskriminační, neboť v důvodové zprávě uvedené legitimní cíle dle mého názoru neobstojí v demokratické společnosti, zvláště v současné situaci doby „covidové“, kdy je naprosto běžné se zahalovat při ochraně dýchacích cest. Zákaz zahalování pak v takovém okamžiku postrádá smysl, protože by neřešil ochranu bezpečnosti ani by nepodporoval sociální interakce mezi jednotlivými osobami, ale nepřímou by diskriminoval muslimky, které si v rámci projevu své víry zahalují celý obličej. V dané situaci se tedy domnívám, že by zákonodárce měl postupovat velmi opatrně a obezřetně při schvalování této novely a rozšířit možné výjimky také na náboženský projev. Jsem přesvědčen o tom, že především legitimní cíle tak, jak jsou uvedeny v důvodové zprávě touto změnou nebudou poškozeny. Aktuální právní ochranu shledávám v dnešní době dostatečnou, nevylučuji však možnost pozdějších úprav zahalování např. u státních úředníků po vzoru německé právní úpravy, pokud to bude budoucí společenská situace v České republice vyžadovat.

Seznam použitých zdrojů:

Monografie:

1. Forsythe, David P. *Human Rights in International Relations (Themes in International Relations)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 247 s.
2. Veselý, Zdeněk. *Světová politika 20. století v dokumentech: 1900-1945 / Vybral a uspořádal Zdeněk Veselý*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. 342 s.
3. Zemanová, Štěpánka. *Lidská dimenze mezinárodní politiky*. Praha: Oeconomica, 2004, 260 s.
4. Tuláček, Jan. *Člověk a lidská práva*. Praha: Albatros, 1992. 31 s.
5. ALFREDSSON, Gudmundur, EIDE, Asbjørn. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Cambridge MA: Kluwer Law International, 1999, 782 s.
6. SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: Luboš Marek, 2008. 228 s.
7. WATZAL Ludwig, *Menchenrechte Dokumente und Deklarationen*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 616 s.
8. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. 255 s.
9. FIALA, Petr a kol., *Evropská unie*. 3. aktualizované, rozšířené a doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. 990 s.
10. KLÍMA, Karel. *Encyklopedie ústavního práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. 754 s.
11. LÉBLOVÁ, Marta. *Církev, sekularizace, nacionalismus: první vatikánský koncil, vznik starokatolické církve a vztah katolické církve k sekularizaci a s ní souvisejícímu nacionalismu v letech 1870-1885 v českých zemích habsburské monarchie*. Brno: L. Marek, 2009, 200 s.
12. HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vydání. Překlad: MASOPUST, Zdeněk. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2005. 339 s.
13. TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 156 s.
14. FILIP, JAN. *Ústavní právo České republiky I. díl. Základní pojmy a instituty Ústavní základy ČR*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2004. 556 s.
15. KRÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 203 s.
16. FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Přeložila: KODIČKOVÁ, Tereza. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. 209 s.
17. HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 826 s.
18. BOBEK, Michal a kol. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007. 471 s.

Příspěvek ve sborníku:

1. ZÁHUMENSKÝ, David. *Meze úpravy povinností žáků školním řádem v kontextu projevů náboženského vyznání*. In *Právní rozpravy*, Hradec Králové, MAGNIMITAS, 2014, 446-455 s.

Komentář:

1. WÁGNEROVÁ, Eliška. LANGÁŠEK, Tomáš. ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 931 s.
2. KLÍMA, Karel a kol. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Aleš Čeněk, 2009, 1448 s.
3. KATZOVÁ, Pavla, *Školský zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s. 2008. 800 s.
4. BOUČKOVÁ, Pavla. HAVELKOVÁ, Barbara a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Nakladatelství C.H. Beck, 2016. 544 s.
5. KRÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 384 s.
6. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Velké Komentáře. Praha: C.H. Beck, 2012, 3632 s.
7. KMEC, Jiří. KOSAŘ, David. KRATOCHVÍL, Jan. BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Velké Komentáře*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. 1696 s.
8. BOUČKOVÁ, Pavla. HAVELKOVÁ, Barbara a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Nakladatelství C.H. Beck, 2016. 544 s.
9. RIGEL, Filip. BAHÝLOVÁ, Lenka a kol. *Školský zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 848 s.
10. KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: Komentář*. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s. 2008. 800 s.

Odborný časopis:

1. EVANS, John. Government support of the church in the modern era. *Journal of Law and Religion*. 1998-1999, Vol. 13, č. 2, s. 517-530 Dostupné na https://www.jstor.org/stable/1051483?seq=1#metadata_info_tab_contents
2. MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Neutralita, sekularizmus a laický stát. *Acta Iuridica Olomouciensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 69-81.
3. HESOVÁ, Zora. Radikalizace, ideologie a islámský fundamentalismus, *Briefing paper*, duben 2017. Asociace pro mezinárodní otázky. č. 06 č. 2, s. 1-10. Dostupné na https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/04/AMO_radikalizace-ideologie-a-islamsky-fundamentalismus.pdf.
4. BARTOŇ, Daniel. Možnosti omezení nošení muslimských šátků na školách. *Jurisprudence*. 2016, č. 4, s. 7-8. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/320323055_Moznosti_zakazu_ci_omezeni_noseni_muslimskych_satku_na_skolach.

Příspěvek ve sborníku:

1. ZÁHUMENSKÝ, David. Meze úpravy povinností žáků školním řádem v kontextu projevu náboženského vyznání. In *Právní rozpravy*, Hradec Králové, MAGNIMITAS, 2014, 446-455 s.

Internetová stránka:

1. KOPECKÝ, Josef. Islám je válečnická ideologie, řekl Konvička. Vytáhl 145 tisíc podpisů [online]. idnes.cz, 23. června 2015 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/islam-je-valecnicka-ideologie-rekl-konvicka-vytahl-145-tisic-podpisu.A150623_155537_domaci_kop>.
2. CRANSTON, Maurice. Ideology society [online]. britannica.com, 26. července 1999 [cit. 23. března 2021]. Dostupné na <<https://www.britannica.com/topic/ideology-society>>.
3. HESOVÁ, Zora. 6x o právu šari'a [online]. amo.cz, 20. července 2016 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.amo.cz/cs/azylova-a-migracni-politika-eu-do-roka-a-do-dne/6x-o-pravu-saria/>>.
4. Podle německého soudu může studentka ve škole nosit nikáb [online]. ceska-justice.cz, 4. února 2016 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2020/02/podle-nemeckeho-soudu-muze-studentka-ve-skole-nosit-nikab/>>.
5. HRON, Jan. Bádensko-Württembersko zakázalo burky ve školách. Zákaz chce i většina Němců [online]. idnes.cz, 23. července 2020 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://www.ceska-justice.cz/2020/02/podle-nemeckeho-soudu-muze-studentka-ve-skole-nosit-nikab/>>.
6. Německo schválilo zákon proti burkám. Úřednice a členky armády si nesmějí zakrývat obličej [online]. zpravy.aktualne.cz, 12. května 2017 [cit. 25. března 2021]. dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/do-uradu-nebo-armady-jedine-bez-burky-nemecko-schvalilo-zako/r~f2658ba0370111e7a83b0025900fea04/>>
7. HELLER, Jakub. Muslimové v ČR nejsou radikální, mnohým je islám ukradený, říkají experti [online]. idnes.cz, 27. července [cit. 25. března 2021]. dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/muslimove-v-cesku-pocet-islam-ceska-republika-migranti-imigrace-mensina.A180702_103755_domaci_hell>.
8. V Německu zakázali muslimce vstup do veřejného bazénu v burkinách, [online]. ct24, 10. června 2016 [cit. 16. května 2021]. Dostupné na <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1813448-v-nemecku-zakazali-muslimce-vstup-do-verejneho-bazenu-v-burkinach>>.
9. NÁVRATILOVÁ, Kateřina. Škola v Německu koupila muslimkám burkiny, mají prý pomoci v integraci, [online]. idnes.cz, 26. června 2018 [cit. 16. května 2021]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/burkini-ve-skole-nemecko.A180626_095531_zahranicni_navr>.

Mezinárodní smlouvy (včetně publikací překladů):

1. Charta Organizace spojených národů ze dne 24.10.1945,
2. Vyhláška č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10.5.1976
3. Kohoutová, Jana. *Člověk a lidská práva (dokumenty OSN k lidským právům)*. Praha: Horizont, 1969, 102 s.
4. FLÉGL, Vladimír. *Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarácí*. Praha: Spektrum, 1990, 206 s.

5. Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Vnitrostátní právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Soudní rozhodnutí

1. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/98 ze dne 1. ledna 2000,
2. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008
3. Nález ústavního soudu Pl. ÚS 29/09 ze dne 3. 11. 2009
4. Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 9/07
6. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 1996, sp. zn. III. ÚS 105/95
7. Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/01
8. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 16. května 1995, sp. zn. 1 BvR 1087/91. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv093001.html>>.
9. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 3. července 2003, sp. zn. 2 BvR 1436/02. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv108282.html#Rn092>>.
10. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. 1 BvR 471, 1181/10. Dostupný na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv138296.html>>.

Evropský soud pro lidská práva:

1. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. listopadu 2005, Leyla Şahin proti Turecku, rozh. 44774/98
2. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. července 20014, S.A.S proti Francii, rozh. 43835/11
3. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince. 2008, Dogru proti Francii, rozh. 27058/05

4. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. května. 1993, Kokkinakis proti Řecku, rozh. 14307/88
5. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. února. 2001, Dahlab proti Švýcarsku, rozh. 42393/98
6. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. listopadu. 2009, Lautsi proti Itálii, rozh. 30814/06
7. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, Velký senát, ze dne 18. března. 2009, Lautsi proti Itálii, rozh. 30814/06
8. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. října 2007, Hasan and Eylem Zengin proti Turecku, rozh. 1448/04

Abstrakt:

Diplomová práce se věnuje náboženskému projevu na školách a jeho možné regulaci. V rámci posuzování této otázky autor vychází především ze zásady konfesně neutrálního státu. Pozornost věnoval možným omezením na základě školního řádu. Dochází k závěru, že školní řád je za určitých okolností způsobilý k zásahu do základního práva ve smyslu omezení „na základě zákona“. Současně autor dochází k závěru, že užití jednotlivých legitimních cílů závisí především na společenské, kulturní a politické situaci v daném státě a s ním spojeným prostorem pro uvážení. Zjišťuje, že politický projev ve smyslu propagace a podpory politických stran je na školách výslovně zakázán. Práce se dále věnuje popisu konkrétní kauzy Ahmednuur Ayan Jamaalové proti střední zdravotnické škole. Autor v závěru také vysloví svůj názor k omezování zahalování ve veřejném prostoru.

Klíčová slova: svoboda projevu náboženského vyznání, náboženský symbol, omezení svobody náboženského projevu, školy, právo na vzdělání, zákaz diskriminace, konfesně neutrální stát.

Abstract:

The diploma deals with religious expression in schools and its possible regulation. In assessing this issue, we proceed mainly from the principles of a confessionally neutral state. Attention is paid to possible restrictions based on the school regulations. I conclude that school rules are, in certain circumstances, capable of infringing a fundamental right within the meaning of the 'lawful' restriction on discretion. I find that political expression in the sense of promoting and supporting political parties is expressly forbidden in schools. The thesis also deals with the description of a specific case of Ahmednuur Ayan Jamaal against the Secondary Medical School. In conclusion, the author also expresses his opinion on the reduction of veiling in public area.

Keywords: freedom of expression of religion, religious symbol, restriction of freedom of religious expression, schools, right to education, prohibition of discrimination, denominationally neutral state.